

Studijní a vědecká
knihovna
v Hradci Králové

U NÁS

Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje

Vygenerováno aplikací Váibe.ai

Umělá inteligence míří do knihoven

U NÁS

Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje

Čtvrtletník

Náklad: 600 výtisků

Určeno knihovnám Královéhradeckého kraje

Vychází s finanční podporou
Královéhradeckého kraje

Šéfredaktor: Mgr. Petra Řoutilová

Redakční rada:

Mgr. Jana Benešová, Bc. Vladimíra Buchtová,
Miroslava Cvejnová, Ester Horáková,
Bc. Kateřina Hubertová, Mgr. Marta Lelková,
PhDr. Olga Pitašová, Bc. Eva Semrádová,
Mgr. Marta Pešková Staníková, Mgr. Eva Svobodová,
Markéta Tučková, Mgr. Vanda Vaníčková, Ph.D.

Korektury: PhDr. Božena Klabalová

Sazba, tisk: AD reklama, s. r. o., Trutnov

Vydává Studijní a vědecká knihovna
Hradecká 1250
500 03 Hradec Králové
tel. 494 946 200
e-mail: unas@svkhk.cz
<https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas.aspx>

Inzerci přijímá redakce.
Za původnost a obsahovou správnost ručí autor.
Nevyžádané příspěvky se nevracejí.

Toto číslo vyšlo 14. 3. 2024.

MK ČR E 14191
ISSN 0862-9366 (Print)
ISSN 2571-4597 (Online)

Copyright 2022 SVK HK
Všechna práva vyhrazena. Žádná část nesmí
být reprodukována, uchována v rešeršním
systému nebo šířena jakýmkoliv způsobem
bez předchozího písemného souhlasu vydavatele.

KONTAKTY

Studijní a vědecká knihovna,
Hradecká 1250, 500 03 Hradec Králové

Telefonní ústředna: 494 946 200
Ředitelství: 205
Public relations: 203
Oddělení služeb knihovnám: 224
Meziknihovní služba: 219

OBSAH ČÍSLA

Na slovíčko	
Rok 24? Nová krajská strategie i umělá inteligence	3
Vize 28	
Oblast služeb v Strategii rozvoje knihoven KHK na léta 2024–2028	4
Oblast knihovních fondů v Strategii rozvoje knihoven KHK na léta 2024–2028	5
Naše téma	
Stručně o historii a významu umělé inteligence	6
AI, knihovny a budoucnost	8
CASLIN 2023 – knihovny zdraví AI	10
AI 4 All. Umělá inteligence pro všechny v Městské knihovně v Praze	12
Když byla výpočetní technika ještě v plenkách: Automatizace zpracování knihovních fondů na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy	14
Prostory a vybavení knihoven	
Školní knihovna jako srdce školy i partner veřejné knihovny	17
Jak by měla vypadat dobrá školní knihovna	18
Bratři Čapkové by koukali, jak pěkná je „jejich“ školní knihovna	20
Jak na to	
Praktický průvodce pro knihovníky	22
Trocha odbornosti	
V Česku narůstá počet dospělých, kteří nečtou knihy	25
Čtenářská gramotnost u patnáctiletých žáků	27
Zaujalo nás	
Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze	29
Nostalgie zvuku – gramokoutek v Knihovně města Hradec Králové	32
Vzdělávání pracovníc a pracovníků kulturního a kreativního sektoru v rámci Národního plánu obnovy	33
Stalo se	
Regionální funkce knihoven 2023 z pohledu účastnice	34
Festival školní četby	36
Kreativita, zkušenosti, inspirace aneb pražská Knihovnická dílna	37
II. Kongres polských bohemistických a českých polonistických studií	38
Ohlasy Královéhradecké knihovnické konference	40
Doporučujeme do vašich fondů	
Křest nových knih projektu Bookstart S knížkou do života	42
Nejlepší knihy dětem	43
Kdo je	
Ivana, Irena, Blanka a Josef z Náchoda	45
Tipy a náměty	
Literární vycházka – rebelové a anarchističtí studentského spolku Mansarda	47
Obálka:	
Umělá inteligence mří do knihoven	
Strategie rozvoje knihoven Královéhradeckého kraje na léta 2024–2028	
Foto nad Do čísla přispěli:	
Křest nové knihy Bookstart S knížkou do života v KMHK	
Zvláštní přílohy:	
Autorský rejstřík	
Strategie rozvoje knihoven Královéhradeckého kraje na léta 2024–2028	
Fotografie použité v tomto čísle jsou z archivů jednotlivých knihoven nebo z jejich webových stránek.	

Rok 24? Nová krajská strategie i umělá inteligence

Petra Řoutilová

Milé kolegyně, milí kolegové,

rok 2024 přináší nejen další nová čísla „U nás-ku“, ale také novou Strategii rozvoje knihoven Královéhradeckého kraje na léta 2024–2028, která vychází jako volná příloha zpravodaje. Na strategii pracovalo bezmála 25 knihovnic a knihovníků z našeho kraje a zástupkyně Krajského úřadu. Práce to byla náročná, ale přinesla výsledky. Strategie je určena právě vám, ať už jste z velké, malé, či úplně maličké knihovny. Má pomoci s orientací v potřebách knihoven a být pomocníkem pro dalších 5 let. Pro lepší přehled v jednotlivých prioritách strategie jsme pro vás připravili novou rubriku s názvem **Vize 28**, která vám po celý rok bude postupně přinášet zkrácené verze jednotlivých priorit. Začínáme se službami knihoven a knihovnickými fondy.

Jak už obálka prvního čísla zpravodaje napovídá, budeme se také věnovat postupnému přechodu umělé inteligence do knihoven. Rubrika **Naše téma** vám tuto problematiku naservíruje od historie přes současnost až po budoucnost. Jak konkrétně využít umělou inteligenci v praxi, se můžete poučit v rubrice **Jak na to**.

Prostory a vybavení knihoven se v tomto čísle nebudou zabývat problematikou veřejných knihoven, ale zaměří se na knihovny školní, kterých máme v republice mnoho, jen se o nich málo ví.

Když už mluvíme o školních knihovnách, bylo by dobré vědět víc o čtenářské gramotnosti jak u patnáctiletých žáků, tak i u dospělých. Jak jsme na tom se čtením, vám prozradí dvě

dotazníková šetření v rubrice **Trocha odbornosti**.

Už jste byli v Knihovně Uměleckoprůmyslového musea v Praze? Nebo v gramokoutku Knihovny města Hradce Králové? Nebo jste se přišli zdarma vzdělávat do Studijní a vědecké knihovny? Ne? Tak si o tom můžete aspoň přečíst v rubrice **Zaujalo nás**.

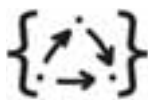
Na podzim roku 2023 se konalo mnoho zajímavých akcí. Proběhl Seminář regionálních funkcí v Pardubicích, Festival školní četby v Knihovně města Hradce Králové, Knihovnická dílna v Praze, Kongres polských bohemistických a českých polonistických studií či Královéhradecká knihovnická konference. Možná jste se nestihli zúčastnit všeho, proto vám v rubrice **Stalo se** přinášíme „sestřih“ toho nejzajímavějšího.

A co **Doporučujeme do vašich fondů?** Rozhodně dvě nové knížky z projektu Bookstart S knížkou do života nebo katalog Nejlepší knihy dětem, kde najdete 36 nejlepších novinek ze současné české literatury pro děti a mládež.

Zlatým hřebem čísla je rozhovor v rubrice **Kdo je** se třemi dámami z náhodské knihovny, které v loňském roce získaly titul Knihovnice roku. Členka naší redakční rady Vanda Vaníčková si popovídala s paní Ivanou Votavovou, Irenou Macurovou a Blankou Nešetřilovou. A zapomenut nezůstal ani Josef Škvorecký.

Pokud byste se rádi nadýchlí čerstvého jarního vzduchu, není nic lepšího než vyrazit s Knihovnou města Hradce Králové na jejich Literární procházku po Hradci. Na podrobnosti se podívejte do rubriky **Tipy a náměty**.

Krásné jaro a čas na čtení vám přeje redakce zpravodaje U nás.

Oblast služeb v Strategii rozvoje knihoven KHK na léta 2024–2028

Barbora Čížinská

Služby pro veřejnost jsou bezesporu posláním a smyslem činnosti veřejných knihoven. Knihovny v kraji úspěšně zdokonalují své tradiční služby, rozvíjejí elektronické služby či služby ve virtuálním prostoru. V posledních letech se knihovny potkaly s řadou výzev i inspirací a došlo tak i ke skokovému vývoji některých služeb či řešení, knihovny se bleskově přizpůsobily a nabídly adekvátní služby potřebné např. pro nově přichozí. Nejen knihovny ve světě a České republice, ale stejně tak knihovny Královéhradeckého kraje (který je krajem národního obrození a tato tradice je tu znát) rozšiřují svou činnost. A to zejména v oblasti kulturních a vzdělávacích pořadů, budují kreativní dílny a dávají tak prostor aktivitě svých návštěvníků, což byl i jeden z cílů koncepce (strategie) předchozí.

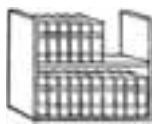
Při definování cílů i konkrétních kroků či doporučení pro knihovny kraje v oblasti služeb jsme se snažili o realistický pohled, zohlednění situace malých knihoven, aktuálního stavu bezbariérovosti, prostorových možností i personálního a finančního zajištění knihoven. Nastíněné směřování je v souladu s celostátní koncepcí knihoven i posledními světovými knihovnickými trendy. Nicméně snažili jsme se vybrat cíle bližší naší komunitě knihoven a nabídnout doporučení či tipy na realizovatelné a proveditelné aktivity, nikoli nespílitelné, ale dobře znějící, nebo realizovatelné v daleké budoucnosti. Některé cíle v oblasti služeb jsou trvalého charakteru, některé se i přes náročné období podařilo částečně splnit, nové výzvy jsou v mnoha oblastech včetně rychlého vývoje

technologie (př. AI).

Navrhované cíle v oblasti služeb

1. Pokračovat ve směřování k **bezbariérové knihovně**, která má nabídku pro všechny cílové skupiny, zohledňuje jejich specifické potřeby a vytváří podmínky pro jejich vzájemné propojení.
2. Prohlubovat **vzdělávací služby**, zaměřit se na partnerství se školami, usilovat o akreditace programů, pokračovat v systematické péči o čtenářskou, informační a mediální gramotnost včetně kritického myšlení dětí a dospělých.
3. Reagovat na vývoj moderních technologií (umělá inteligence, propojená data), zachovat otevřenost knihoven vůči změnám a zavádění nových nástrojů a udržet relevanci knihoven vzhledem k měnícím se potřebám uživatelů. Rozšiřovat nabídku **online služeb**.
4. Dále rozvíjet **komunitní služby** – aktivizovat a propojovat komunitu, hledat společná témata, participaci, pomáhat rozvíjet vztah k místu, regionu, kde knihovna působí.
5. Zajišťovat a vylepšovat základní knihovnické výpůjční služby. Zajišťovat **informační služby** a rozšiřovat jejich nabídku o zprostředkování poradenství v různých oblastech včetně informací z veřejné správy.
6. Podporovat mentální představu knihovny jako veřejného prostoru – **Knihovna je vaše místo** –, tedy umožňovat vlastní aktivity a seberozvoj čtenářů a návštěvníků.

Kontakt na autorku: cizinska@knihovnahk.cz

Oblast knihovních fondů v Strategii rozvoje knihoven KHK na léta 2024–2028

Dana Novotná, Jitka Káchová

Kvalitní **knihovní fondy** stále zůstávají základním předpokladem pro činnost knihoven, ať už se jedná o tradiční knižní publikace, nebo stále častěji také o jiné druhy dokumentů (např. elektronické dokumenty, audioknihy, deskové hry aj.). Důležité je, aby fond po obsahové i formální stránce odpovídal profilu knihovny, požadavkům jejích uživatelů, ale i jejím prostorovým možnostem. Fondy malých neprofesionálních knihoven většinou aktualizovány a doplňovány nejsou, tento nedostatek je řešen výměnnými soubory. V průběhu let 2024–2028 je potřeba knihovní fondy i výměnné soubory aktualizovat podle platných standardů a podle možností je doplňovat neknižními dokumenty a cizojazyčnou literaturou.

Stejně jako v předcházejícím období i v letech 2024–2028 bude hlavním problémem pro budování knihovních fondů nedostatek **finančních prostředků** na nákup informačních zdrojů. O to víc je potřebné doplňovat leckdy nedostatečné financování ze strany zřizovatelů účastí v akvizičních projektech typu Česká knihovna nebo Cizojazyčná literatura, které knihovnám umožňují bezplatně získání kvalitních titulů.

Velmi důležitá je pro každou knihovnu otázka zpřístupnění knihovního fondu uživatelům prostřednictvím **elektronického katalogu**. Všechny profesionální knihovny na území Královéhradeckého kraje mají svůj fond přístupný prostřednictvím online katalogů, několik knihoven v kraji také prostřednictvím portálu Knihovny.cz. Řada neprofesionálních knihoven však přístup ke svému fondu přes online katalog nemá. Některé pověřené

knihovny mají vytvořený souborný katalog, ve kterém jsou zahrnuty jak knihovní fondy jednotlivých neprofesionálních knihoven, tak fondy výměnných souborů. Do roku 2028 je potřeba zajistit, aby fondy neprofesionálních knihoven Královéhradeckého kraje byly přístupné uživatelům v online katalogích na webových stránkách těchto knihoven.

Součástí online katalogů nejsou pouze záznamy monografií, ale i **periodik**. Periodika, zejména pak regionální, nemají v katalogích knihoven kvalitní záznamy, často jsou katalogizována jako monografie. Do roku 2028 je potřeba tyto záznamy opravit a aktualizovat a podle možností zajistit i analytické zpracování vybraných titulů regionálních periodik v pověřených knihovnách.

S budováním elektronických katalogů jednotlivých knihoven úzce souvisí otázka zasílání vytvořených katalogizačních záznamů do **Souborného katalogu ČR**. Část knihoven s profesionálním knihovníkem své záznamy do Souborného katalogu ČR dosud nedodává a nemá provedenou harmonizaci lokálních autorit se souborem národních autorit. V průběhu let 2024–2028 je potřeba zapojit všechny profesionální knihovny do spolupráce se Souborným katalogem ČR, aby do něj poskytovaly své katalogizační záznamy, resp. je pravidelně aktualizovaly (zejména u periodik). Stejně důležité je, aby tyto knihovny prováděly harmonizaci svých lokálních autorit s celostátním souborem národních autorit.

V této souvislosti je důležité uvést, že Souborný katalog ČR je otevřený všem typům knihoven bez ohledu na jejich velikost. Má zájem o spolupráci s městskými knihovnami, protože často mají

ve svých fondech zajímavou regionální literaturu, potřebné standardy.

kteřá v jiných knihovnách zastoupena není. Základním předpokladem ovšem je, aby tyto knihovny při tvorbě katalogizačních záznamů dodržovaly

Kontakt na autorky: dana.novotna@svkhk.cz,

zkf@mktrutnov.cz

Stručně o historii a významu umělé inteligence

Peter Mikulecký

Umělá inteligence (AI) se obecně definuje jako schopnost počítačových systémů nebo programů napodobit lidskou inteligenci. Tato inteligence může zahrnovat schopnost učit se, adaptovat se na nové situace, rozpoznávat vzory, vykonávat úkony vyžadující porozumění, a dokonce i komunikovat s lidmi na lidské úrovni.

Historie umělé inteligence (AI) sahá až do druhé poloviny 20. století a zahrnuje mnoho významných událostí a mezníků. V několika bodech shrme klíčové momenty v historii AI.

Počátky se datují do 50. a 60. let 20. století, kdy vědci začali zkoumat, jak vytvořit stroje, které by mohly simulovat lidskou inteligenci. V roce 1950 Alan Turing publikoval slavný článek „*Počítač a myšlení*“, ve kterém navrhl Turingův test, což byl způsob, jak se pokusit ověřit inteligenci stroje tím, že by jím produkované odpovědi na dotazy byly porovnávány s lidskými odpověďmi.

V 60. letech se začaly rozvíjet první programy pro zpracování jazyka a strojového učení. Projekt ELIZA, vytvořený Josephem Weizenbaumem v roce 1966, byl jedním z prvních programů, který simuloval rozhovor s terapeutem a otevřel cestu k budoucím systémům zpracování přirozeného jazyka.

V 70. a 80. letech se zaměření výzkumu přesunulo směrem k expertním systémům. Tyto systémy se snažily replikovat lidskou odbornost

v konkrétních oblastech a byly používány v lékařství, financích a dalších odvětvích.

V 90. letech a v prvním desetiletí 21. století byly umělé neuronové sítě a hluboké učení na okrajích zájmu kvůli výpočetním omezením a nedostatku vhodných dat. Nicméně se vývoj technologie a dostupnosti velkých datových sad postupně změnil a umožnil obrození zájmu o tuto oblast. Od roku 2010 a později zažilo hluboké učení a neuronové sítě revoluci. Díky pokročilým algoritmům, výkonnějším hardwarovým platformám a možnostem zpracování velkých dat dosáhly metody a nástroje umělé inteligence úžasných úspěchů v oblastech jako rozpoznávání obrazů, překlad jazyka, hlasové asistenty a autonomní

Vygenerováno aplikací *Vaiibe.ai*

řízení. Zejména strojové učení je jedním z klíčových prvků umělé inteligence, kde počítače jsou schopny se učit z dat a zlepšovat svou schopnost plnit úkoly bez explicitního programování. Neuronové sítě jsou inspirovány strukturou lidského mozku a jsou často používány v oblasti hlubokého učení.

Dnešní AI zahrnuje širokou škálu aplikací a technologií, které ovlivňují mnoho aspektů našich životů. Od virtuálních asistentů a doporučovacích systémů až po robotiku a autonomní vozy a další stále nové a nové aplikace. Lze proto konstatovat, že umělá inteligence je v současnosti klíčovým hráčem ve světě moderní technologie.

S rozvojem umělé inteligence vznikají i otázky týkající se etiky a bezpečnosti, spojené s nasazením nástrojů AI. Existují obavy z nekontrolovaného používání AI, zejména v oblasti vojenství a systematického narušování soukromí občanů např. jejich sledování. Další obavou je možnost nahrazení lidské práce pokročilou automatizací a umělou inteligencí. Je nezbytné, aby vývojáři a regulační orgány spolupracovali na vytváření jasných etických směrnic a bezpečnostních opatření, aby se zajistilo odpovědné a udržitelné využívání umělé inteligence ve prospěch celé společnosti.

Umělá inteligence může přinést mnoho pozitivních změn také do oblasti knihovnictví, ale také s sebou nese některé výzvy a potenciální negativní dopady.

Mezi pozitivní změny můžeme zařadit např. efektivnější vyhledávání informací, personalizované doporučení knih nebo zdrojů, automatizaci rutinních úkolů nebo také zlepšení zachování

Vygenerováno aplikací Vaiibe.ai

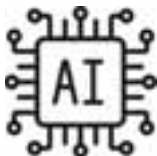
a digitalizaci sbírek.

Za potenciálně negativní změny můžeme považovat např. problémy s ochranou soukromí, možnou ztrátu pracovních míst, nedostatek lidské interakce a komunikace či silnou závislost na moderních technologiích.

Celkově lze však konstatovat, že umělá inteligence otevírá nové možnosti a přináší výzvy. Je důležité sledovat její vývoj s odpovědností a vytvářet takové rámce pro její využití, které zajišťují její prospěšnost a minimalizují rizika.

Poznámka: Článek byl napsán za pomoci široce využívaného nástroje umělé inteligence ChatGPT verze 3.5 za účelem alespoň drobné demonstrace současných možností AI.

Kontakt na autora: peter.mikulecky@uhk.cz

AI, knihovny a budoucnost

Miloslav Line

„Vy píšete ze všech nejlíp. Vás vyhodíme až jako posledního.“ Byla by to vlastně vtípná historka, kdyby to nebyla pravda. A tak si užívám to, že článek o umělé inteligenci pro vás píšu ještě pořád já a vy si můžete užívat můj nedokonalý styl, protože jinde o tuto výsadu brzo přijdu.

Kromě „knihovničeni“ totiž sem tam občas něco napíšu. Když se před rokem umělá inteligence objevila, už tehdy odborníci předpovídali, že písaři, jako jsem já, půjdou co nevidět od válu. Věděl jsem to, připravoval jsem se, konejšil se větami typu „*náš pan majitel je konzervativní, nemusíš se bát, on o AI nezavádí ani prstem*“, a nakonec jsem stejně zapomněl na pár minut dýchat a bojoval jsem s návalem paniky.

Neznamená to, že jsem o práci přišel ze dne na den. Mám ještě nějaký čas a za minulý rok jsem si otevřel jiná vrátka. Ale stejně: je to šok a velká změna, přestože jsem se na to rok připravoval. Můj svět, jak jsem ho znal dosud, se změnil. Přijdu si jak kovboj, kterému zastřelí koně, protože auta jsou budoucnost.

A je to podobná změna, jaká čeká i vás všechny v knihovnách. Pro mnohé lidi ještě větší, protože o tématu AI doteď mnoho netuší a ani nevědí, co se na ně chystá.

Pojďme si tedy popovídat, jak se co nejlépe na tuhle změnu připravit a jak na ni připravit vaše čtenáře a návštěvníky.

Když byla tráva zelenější

Zatímco píšu tyto řádky, je to přesně rok a pár týdnů, kdy veřejnost objevila jazykový model ChatGPT. Samozřejmě, neobjevil se z ničeho nic. Předcházely ho starší a slabší modely, které neuměly prakticky nic, ale ukazovaly, co přijde.

Vývoj umělé inteligence se datuje do čtyřicátých let dvacátého století. V šedesátých letech se objevil první chatbot Eliza, který měl být umělým terapeutem. Eliza nebyla nijak zvlášť sofistikovaná, ale iluze dialogu už tehdy mnohé ohromila. V devadesátkách pak přišel konečně zlom a poslední roky jsme svědky, jak počítače stále častěji zvládají aktivity dříve vyhrazené jenom lidem.

Historie je to dlouhá, a teprve miliardy dolarů z poslední doby a celkový vývoj technologií umožnil, aby se dříve známé teorie staly skutečností. Neuronové sítě a neuvěřitelné množství dat umožnily rozvoj dříve nepředstavitelný.

Ale pořád jsme ještě ukotveni v minulosti a nástroje, které dnes označujeme za „umělou inteligenci“, jsou stále ještě pořád jenom nástroje. Vyčytané, ohromující, zatraceně chytré – ale pořád jen nástroje.

Zářná budoucnost?

Ještě zdaleka nejsme u obecné umělé inteligence, kterou můžete znát pod zkratkou AGI. Tedy u stroje, který opravdu myslí, uvědomuje si sebe sama a sám se rozhoduje. Odborníci se donedávna ještě dost hádali na téma, jestli je to vůbec možné, nebo ne.

Dnes se už hádají, jestli přijde do dvou let, nebo to bude trvat déle.

Tohle je fakt, u kterého se při čtení na chvíli zastavte a řekněte si tu větu nahlas: Během dvacátých let jednadvacátého století se lidstvo nejspíš dočká umělé inteligence. Většina z nás se toho dožije.

Jaké to bude?

To nikdo neví.

Mohl bych si opět hrát na odborníka a představit tady všechny teorie, od nádherných světlých zítřků, kdy umělá inteligence vyřeší všechny problémy, objeví nové technologie a lidstvo se bude mít tak dobře jako nikdy až k vizi, že lidé přestanou být pro AI důležití a jako otravný hmyz nás stroje vyhledá. A samozřejmě cokoliv mezi tím.

Nicméně je fakt, že žijeme ve světě, o kterém dřív snili pouze sci-fi spisovatelé. Ponechme stranou scénáře, které by jejich knihy udělaly prodejnější, a představme si, že žádná katastrofa nepřijde (a pokud ano, vinu za to ponese lidi) a AI se stane prostě dalším nástrojem, který nám umožní nějak žít. A pojďme se zamyslet, co v takovém světě mohou dál dělat knihovny.

Bude ještě někdo číst?

Je jasné, že knihovny se musí proměnit. Stejně jako se musely proměnit s nástupem internetu. Stejně jako se musely proměnit, když se objevil knihtisk. To, že několik set let byl dominantním médiem papír, nás nesmí omezit. Nejde totiž pouze o knihu, ale o to, co je v ní. Naším cílem je nabízet lidem vzdělání, poskytovat informace, umět se v informacích vyznat anebo prostě jen nabízet příběhy. A příběhy se nemění, ať už je vyprávíme u pravěkého ohně, najdeme na stránkách knihy, nebo je sledujeme pomocí psychovize, kdy nám AI implantuje cizí vzpomínky přímo do hlavy.

Takže ne, budoucnost knihovny NENÍ o tom, jaká technologie je zrovna in.

Budme proto jako knihovníci připraveni na všechny varianty. Pokud tedy přemýšlíme o umělé inteligenci a knihovnách, nepřemýšlejme nad otázkou, zda „AI bude psát knihy“. Prostě bude. My musíme myslet dva kroky dopředu.

A budme připraveni dva kroky napřed.

Tedy nepřemýšlejme, co s takovými knihami vytvořenými pomocí AI budeme dělat, jak bude probíhat jejich akvizice a jak je budeme nabízet – jestli formou kvalitního výběru, tematických oblastí, nebo zda budou personalizované a knihovník je bude místo hledání v regálech tvořit přímo na zakázku.

Přemýšlejme, co to udělá s lidmi. Jak se změní čtenářství?

Pokud budou příběhy personalizované, jak je budeme sdílet? Hodnota dobrého příběhu totiž stojí na dvou úrovních. V té první jde o „únik“ (jsem v příběhu), v té druhé o „sdílení“ (povídám si o příběhu s ostatními). Ale co když o možnost sdílení přijdu?

Co se stane s naším jazykem? Ať už z hlediska toho, že AI bude věci průměrovat, tak i z hlediska toho, že se setrou rozdíl mezi jednotlivými národními jazyky díky lepším překladacům.

Budeme se znovu učit číst?

Pokud se otevřou hranice literatury bez ohledu na jazyk, jak se neutopit v nekonečném přívalu milionů a milionů nových knih?

Pokud se stane lidská práce vzácnou, budeme hodnotit nadále obecnou kvalitu, nebo se staneme fetišisty „human made“ faktoru podobně, jako první obrozenci chválili české texty prostě jen proto, že je jejich autoři nenapsali německy?

A jak se v tom všem zorientujeme?

Nemám odpovědi – nemá je nikdo. Ale máme strašně málo času to vymyslet, protože ty změny přijdou tak rychle, že většina z nás nestihne ani mrknout, a budou tak velké, že změní tak radikálně naše životy, naši práci i náš knihovnický svět stejně šokujícím způsobem, jako jsem o své iluze spisovatelského důchodu přišel já.

A budeme vůbec ještě potřeba?

Pak je tu ještě jedna důležitá otázka – budeme vůbec potřeba i my, knihovníci? Nebude otázky položené výše řešit už nějaká jiná umělá inteligence?

Donedávna jsem měl ještě pocit, že člověka nic nenahradí. V posledních dnech jsem si ChatGPT trénoval na nějakých příkladech toho, co knihovník v knihovně řeší.

Nebudu vám lhát – nebylo to tak zlé. Není v tom empatie, jen statistika, ale stroj odpovídá stejně i na zapeklité otázky. V kontextu toho, že u nás chceme pro samoobslužné pobočky zkoušet i AI knihovníka, dostal jsem najednou strach.

Nenahradí nás AI?

Ale ten strach jsem měl jenom na chvíli. Pokud se bavíme o AI v knihovnách, neřešíme, jak nás nahradit, ale jak najít způsoby, kdy nám může AI pomoci.

A je tu ještě jedna věc. Pokud se nějaké téma u diskuzí o budoucnosti s AI objevuje opakovaně, tak když je řeč o proměně trhu práce, shodují se, že výhodu mají ti, co mluví s lidmi. Lidská práce

se stane vzácnou, drahou a ceněnou.

A tak si na závěr dovolím svou scifistickou vizi budoucnosti, v níž chudý člověk půjde do nemocnice, kde ho vyléčí AI a na lůžko ho odveze robot. Pojede pak domů samořiditelným autem a nákup mu podle jeho chytré ledničky doručí dron. To jenom bohatého člověka navštíví při vizitě doktor, polštáře mu bude natřásat sestřička, řidič taxíku ho oblaží nějakým „moudrem“ a v obchodáku se bude rozčilovat nad tím, jak dlouhé jsou u pokladen fronty.

Ale i ten chudý člověk bude moci jít do knihovny a tam potká své živé knihovníky.

Takže to nakonec tak černě nevypadá, co myslíte?

Kontakt na autora: miloslav.linc@mlp.cz

CASLIN 2023 – Knihovny zdraví AI

Hana Hornychová

Seminář CASLIN se tentokrát konal pod patronací Krajské knihovny v Pardubicích, která účastníky pozvala do srdce Železných hor – do hotelu Jezerka na Seči. Zahájení proběhlo v pondělí 23. října 2023. Po úvodní registraci čekalo účastníky semináře uvítání R. Kodetové, M. Lhotáka a A. Lasse. Během prvního večera nás rozdělili do skupin. Byla jsem zařazena do skupiny Procesy pod vedením M. Lhotáka.

Úterý začalo oficiálním zahájením semináře a inspirativními úvodními přednáškami odborníků na umělou inteligenci: Josefa Šlerky, Petra Koubského a Jana Romportla. Po nich následoval metodický vstup pro první pracovní den, tedy zadání pro práci ve skupinách. Společné zadání znělo:

Jak AI promění svět kolem nás v příštích 10 letech. Odpoledne bylo vyhrazeno práci ve skupinách, ale účastníci se připravovali na prezentaci výsledků prvního dne až do velmi pozdního večera.

Středa začala prezentací výsledků prvního pracovního dne, každá skupina měla na prezentaci 10 minut. Následoval další metodický vstup pro druhý den a pracovní blok ve skupinách, přičemž odpoledne byly na programu individuální výlety po okolí. Večer pak účastníci vyslechli přednášku Andyho Lasse o umělé inteligenci.

Čtvrtek byl opět plný pracovních aktivit, včetně přípravy prezentací a metodického vstupu pro třetí den. Zadání znělo: Výběr nejdůležitějších událostí, vlivů, fenoménů, které se ve vnějším světě odehrají v souvislosti s umělou inteligencí a jsou významné z pohledu zaměření skupiny, jejich

rozdělení na negativní a pozitivní vlivy. Po obědě následovala práce ve skupinách a večer byl pak věnován závěrečnému společenskému setkání s komentářem Andyho Lasse.

Poslední den semináře začal prezentacemi finálních výsledků a pokračoval závěrečnou diskuzí formou tzv. akvária. Každá skupina nominovala jednoho člena jako „rybičku“, která měla 15 minut na představení závěrů svého týmu a také odpovídala na dotazy ostatních „rybiček“ a publika.

Závěrečné prezentace představovaly výsledky práce jednotlivých skupin. Skupina Procesy shrnula klíčové události, které podle jejího názoru přinese nasazení umělé inteligence, a formulovala, jak tyto inovace přispějí k posunu v poskytování služeb knihoven. Podle skupiny Procesy jsou klíčovými momenty:

Personalizované služby na základě profilu uživatele – knihovny nasazují personalizované služby, které reagují na chování uživatele a poskytují obsah přizpůsobený jeho individuálním potřebám. **Odstranění jazykové bariéry** – digitální knihovny integrují AI překladatele umožňující uživatelům konzumovat obsah v jejich mateřském jazyce a tím zajišťují přístupnost cizojazyčných textů. **Sémantické vyhledávání** – knihovny implementují sémantické vyhledávání relevantního obsahu pomocí dotazů v přirozeném jazyce. **Adaptace textů podporovaná umělou inteligencí** – elektronický obsah je s využitím AI upravován, sumarizován nebo přeformulován podle úrovně nebo požadavku uživatele, což zvyšuje přístupnost informací. **Virtuální asistenti pro interakci s uživatelem** – virtuální asistenti odpovídají návštěvníkům na dotazy ohledně činnosti knihovny a jejích služeb, zvládají oboustrannou

komunikaci s uživatelem. **Automatizace procesů digitalizace** – digitalizovaný obsah vzniká s využitím AI nástrojů, zvyšujících efektivitu procesů a kvalitu výstupů. **Plánování manažerských procesů na základě dat** – v knihovnách jsou zavedeny systémy využívající AI pro datově řízené plánování procesů v oblastech akvizice, katalogizace a služeb, což zvyšuje efektivitu řízení. **Většina věcného popisu vzniká pomocí umělé inteligence** – knihovny využívají umělou inteligenci pro věcné třídění, což vede k rychlejšímu a efektivnějšímu zpracování. **Automatické obohacování a aktualizace záznamů** – záznamy jsou průběžně aktualizovány a obohacovány, takže obsahují aktuální a přesné informace. **Virtuální návštěva knihovny s využitím virtuální a rozšířené reality** – knihovny nabízejí virtuální prohlídky, které přibližují prostředí knihovny a prezentují její služby, poskytují interaktivní zážitky a propojují uživatele s bohatým obsahem knihovny.

Celkově seminář nabídl tři dny intenzivní práce a diskuzí o umělé inteligenci. Účastníci měli příležitost sdílet myšlenky, zkušenosti a názory v příjemném prostředí a přátelské atmosféře. Interakce ve skupině vedla mnohdy k závěrům, které se netýkaly jen prostředí knihoven, ale dotýkaly se širšího vlivu umělé inteligence na současný svět a zahrnovaly výzvy v oblasti umělé inteligence. Závěrečné prezentace jednotlivých skupin pak odrážely dynamiku událostí, které se kolem umělé inteligence v posledních měsících odehrály. Seminář byl fórem pro rozvoj znalostí, sdílení informací a budování vazeb mezi manažery a odbornými pracovníky knihoven.

Kontakt na autorku: hana.hornychova@svkhk.cz

AI 4 All. Umělá inteligence pro všechny v Městské knihovně v Praze

Ondřej Hudeček

Celodenní akce Umělá inteligence pro všechny (AI 4 All <https://www.mlp.cz/cz/novinky/2544-ai-4-all-umela-inteligence-pro-vsechny/>), která se konala 3. listopadu 2023 v Ústřední knihovně Městské knihovny v Praze, byla výsledkem dlouhodobější spolupráce mezi naší knihovnou a spolkem prg.ai. Tento spolek byl založen roku 2019 skupinou akademiků z Českého vysokého učení technického v Praze (ČVUT), Univerzity Karlovy a Akademie věd České republiky s významným přispěním hlavního města Prahy. Cíle spolku jsou od počátku velmi ambiciózní: proměnit Prahu v evropské centrum umělé inteligence (AI). Lidé, kteří v prg.ai pracují, sice sami nejsou největšími odborníky na umělou inteligenci, ale ty nejlepší znají a snaží se je vzájemně propojovat. Zároveň v prg.ai dobře vědí, že nástroje založené na principech AI nám začnou skutečně pomáhat až tehdy, když je za své přijme velká část běžných uživatelů, tedy nás, kteří toho o AI zatím víme jen velmi málo. A proto se v prg.ai dlouhodobě soustředí i na informování (laické) veřejnosti, šíření základ-

ních informací o AI, pořádání přednášek, workshopů a konferencí.

Nyní již k tomu, proč se zrovna Městská knihovna v Praze stala na jeden den centrem umělé inteligence v Praze. Jak už jsem poznamenal výše, s prg.ai spolupracujeme dlouhodobě – např. v lednu 2021 byla Sara Polak, antropoložka a archeoložka specializující se na AI a tehdy působící v prg.ai, hostem online konference Do černého (link <https://youtu.be/qHJ1UIqLcAa>). A proto když na jaře 2023 začali v prg.ai vymýšlet akci Dny AI, která ve čtyřech týdnech zabydlila postupně Brno, Plzeň, Ostravu a Prahu aktivitami spojenými s umělou inteligencí, dozvěděli jsme se o tom včas a nabídli jsme organizátorům zázemí Ústřední knihovny. Naším cílem bylo zaplnit prakticky všechna volná místa v budově nějakou aktivitou, ukázkou, nebo aspoň výstavou AI artefaktů. To se nakonec i podařilo.

Nové technologie znamenají i nové příležitosti pro děti a mladé lidi. Na dopolední program (AI 4 Talents) do velkého sálu jsme proto pozvali kolem 300 žáků posledních ročníků základních škol a prvních ročníků různých typů středních škol, aby si od expertů a expertek z akademického prostředí i byznysu, ale také od svých vrstevníků vyslechli, jak se AI technologie rozvíjí, jaké studijní a pracovní možnosti mohou tito mladí očekávat a na co se těšit. Účastníci měli celou dobu možnost také klást mluvčím dotazy přes aplikaci Menti-meter.

Toto byl také jediný program určený speciálně pro jednu cílovou skupinu a na registraci. Na všechny ostatní aktivity mohl přijít kdokoliv, a to bez předchozí rezervace a zadarmo. Jednotli-

Zdroj prg.ai

Zdroj prg.ai

vých akcí pro veřejnost se během dne konalo několik desítek, proto se spíše než na vyčerpávající výběr z jejich anotací soustředím na popsání jejich pestrosti.

Základem byly pochopitelně přednášky – kratší 20minutové i delší hodinové, které byly zpravidla spojeny s nějakou workshopovou aktivitou. Přednášející z akademické i podnikatelské sféry mluvili o umělé inteligenci v souvislosti s náboženstvím, zemědělstvím, finančními službami nebo klimatickou krizí. V hudebním oddělení zodpovídali dotazy odborníci na hudbu a autorská práva, v oddělení naučné literatury byla zase možnost popovídat si s experty na AI asistenty v prostředí bankovníctví a pojišťovnictví. Speciální program pro děti a jejich rodiče se konal v dětském oddělení. Zde si mohli návštěvníci vyzkoušet naklonovat svůj vlastní hlas (a zjistit, jak na to) a za pomoci

dalších AI nástrojů něco vytvořit. Workshopy s populárními AI generativními nástroji (Bing, Bard, ChatGPT...) probíhaly celý den v kreativním prostoru Suterén, kde se běžně kolegyně z knihovny věnují robotice, 3D tisku a pokročilé práci s grafickými programy. Při těchto aktivitách se během dne potkávali děti, jejich rodiče i senioři.

Umělá inteligence se na naší akci ukázala nejen ve své softwarové podobě. Díky vstřícnosti Národní knihovny bylo na jejím dvoře umístěno samostatné auto. Bohužel jen jako statická ukázka, protože není v České republice schváleno pro provoz na pozemních komunikacích. I tak si k němu řada zájemců našla cestu a využili i možnosti doptat se na místě stavitelů tohoto vozidla na všechny podrobnosti. Pravděpodobně největší pozornost si vysloužil robot Spot Českého institutu informatiky, robotiky a kybernetiky ČVUT. Spot od známé firmy Boston Dynamics ve volných chvílích dokazoval jemnou motoriku při sběru různých typů objektů – samozřejmě včetně knížek –, a když byla jeho baterie dostatečně nabitá, překvapoval návštěvníky, čtenáře i knihovníky v prostorách knihovny. Ani chůze po poměrně strmých schodech mu nečinila problémy. Třetí zajímavou ukázkou propojení AI a fyzického světa byl terminál s digitálním avatarem, který díky připojení na internet a ChatGPT mohl v reálném čase komunikovat s návštěvníky. Představte si běžný dotykový informační terminál, který známe např. z nákupních center, s nímž ale můžete komunikovat mluvenou řečí a ptát se ho prakticky

Zdroj prg.ai

na cokoliv (a on vám také na co chce odpoví; ale i ukázat limity současných technologií bylo naším záměrem).

Návštěvníci přesycení bohatým programem si mohli odpočinout jednak prohlídkou několika výstav výstupů z generativních AI nástrojů, jednak přijít do relaxační místnosti. V zatemněné klubovně po celý den hrála umělou inteligencí generovaná minimalistická hudba a k tomu jiný program v reálném čase tvořil mystické obrazy, které byly promítány na stěnu místnosti.

Celkový počet návštěvníků všech akcí lze stanovit jen obtížně – vše bylo zdarma a bez registrace, lidé se zastavovali třeba jen na chvíli, někteří naopak v knihovně strávili celý den. Minimálně lze mluvit o tisíci návštěvnících, což byl také náš optimistický cíl.

Ze zpětných vazeb od žáků, studentů a učitelů víme, že program pro školy se víceméně vydařil. A co se nepovedlo, chceme společně s prg.ai vylepšit v ročníku příštím. Čímž již naznačuji, že v době vzniku tohoto textu (leden 2024) začínáme plánovat podobnou akci na říjen 2024. Zároveň víme, že spokojeni byli i přednášející a zástupci jednotlivých firem, kteří prezentovali své produkty a znalosti. Vývoj v oblasti AI byl v roce 2023 překotný, všichni v oboru pracovali na svých

Zdroj prg.ai

výstupech, ale měli jen málo času na diskusi s potenciálními uživateli, a právě to jim naše akce nabídl. Zvědavé dotazy mnohým pomohly se posunout dál, ještě lépe promyslet některé aspekty svých výzkumů, svého byznysu. Také za to jsme velmi rádi. V neposlední řadě nám tato akce udělala velmi dobré jméno v lokální pražské AI komunitě. Zejména té její části, která se zaměřuje na vzdělávací aktivity pro veřejnost. Městská knihovna v Praze tak potvrdila pozici lídra v oblasti neformálního vzdělávání. Je téměř jisté, že i to dokážeme v budoucnu ještě zúročit.

Kontakt na autora: ondrej.hudecek@mlp.cz

Když byla výpočetní technika ještě v plenkách

Petra Řoutilová

Celá rubrika Naše téma je tentokrát zaměřena na umělou inteligenci. Ale pojďme se podívat zpátky do doby, kdy o umělé inteligenci u nás ještě vůbec nemohla být řeč. Do doby, kdy se k nám teprve začaly dostávat první počítače. Vzpomínáte si?

Do 90. let 20. století byste počítač v našich knihovnách hledali jen velice těžko. Všude byly rozšířeny psací stroje. Například v SVK HK je doloženo, že knihovna v roce 1965 nakoupila 16 těchto strojů značky Zeta a Consul. Stroje nahradily počítače až v roce 1994, kdy se staly součástí běžného vybavení kanceláří. Využívaly se především při katalogizaci dokumentů, ale i v dal-

ších knihovních agendách.

Internet byl v naší zemi poprvé zpřístupněn v únoru 1992. Ve Studijní a vědecké knihovně je k dispozici od roku 1997. Ve stejném roce byl zprovozněn pro uživatele Internet Club.¹

Ale vraťme se zpátky do roku 1990. Pro zajímavost a i jako takové porovnání minulost vs. dnešek otiskujeme článek, který byl ve zpravodaji U nás otištěn v červnu 1990.² Autorkou je tehdejší ředitelka Knihovny Lékařské fakulty UK Marta Petrová:

42

AUTOMATIZACE ZPRACOVÁNÍ KNIHOVNÍCH FONDŮ NA LÉKAŘSKÉ FAKULTĚ UNIVERSITY KARLOVY

V posledních letech se i u nás objevuje celá řada článků na téma: automatizace knihovnicko-bibliografických procesů; řada knihoven vlastní nějaký typ mikropočítače nebo osobního počítače a projevuje se snaha o ucelené zpracování v jednotném systému. Bohužel se zdá, že řešení zatím bude ještě nějakou dobu váznout na problémech nejen technického, ale spíše ekonomického rázu, ačkoliv by si právě problematika knihoven jako zdrojů informací nutných pro rozvoj vědy i kultury zasloužila velkou pozornost.

Naše ústřední knihovna lékařské fakulty v Hradci Králové patří mezi ty knihovny, kde se určitá forma počítačového zpracování, byť v jednodušší formě, už léta využívá. Počítačové zpracování při katalogizaci knih se používá zhruba od počátku osmdesátých let – nejprve na počítači Odra. Prakticky to znamenalo, že při katalogizaci jsme místo vypášení katalogizačního listku vyplnili formulář, tzv. vstup s kolonkami pro jednotlivé soupisné a popisné údaje, tyto formuláře jsme pak předali výpočetnímu středisku lékařské fakulty a po naděrování údajů jsme obdrželi kontrolní výtisk z počítače. Ten bylo třeba zkontrolovat, zda vytištěné údaje neobsahují chyby nebo zkomoleniny a vrátit na výpočetní středisko k dalšímu zpracování. Tento kontrolní výtisk a jeho případné opravy pak byly podkladem pro vytištění katalogizačních listků, které ovšem bylo nutné dát do fakultní knihárny podlepit a rozřezat. Je samozřejmé, že docházelo k velkému časovému posunu mezi vlastním zpracováním knihy a objevením se katalogizačního listku v katalogu. Navíc tiskárna počítače neobsahovala česká diakritická znaménka, jež bylo potřeba dopisovat.

Nyní asi tři roky používáme při katalogizaci mikropočítač Text 01. Předem připravené údaje ukládáme na disky, odkud je pracovníci výpočetního střediska lékařské fakulty, s nimiž spolupracujeme, dále ukládají do informační databáze, která se pro lékařskou fakultu vytváří. V praxi to vypadá tak, že každou knihu uložíme jako textový soubor na disketu a zároveň

vytiskneme okamžitě katalogizační lístky v potřebném počtu. Na jednu disketu se vejde zhruba šedesát knih v podobě katalogizačního záznamu. Protože údaje se dále ukládají do databáze, po vymazání předchozích záznamů používáme diskety dále - nevytváříme žádný archiv. Tímto způsobem využijeme diskety mnohokrát a nemusíme je skladovat ve větším počtu. Pro zpracování knih na Textu 01 nepoužíváme žádný program; vychází se z formátu katalogizačního lístku a příkazů pro tisk obsažených v manuálu k Textu. Rozsah jednotlivých soupisných a popisných údajů není nijak omezen - kromě počtu znaků, které se vejdou na formát katalogizačního lístku. Nemusíme předem počítat znaky pro jednotlivé údaje a sami si volíme v průběhu zápisu úpravu údajů - na obrazovce si totiž ihned během psaní můžeme kontrolovat úpravu i správnost textu, který vkládáme. Pro další práci s vloženými údaji, kterou zatím provádějí pracovníci výpočetního střediska (např. tisknutí knižních novinek, tvorba rejstříků atd.), je potřeba oddělit od sebe jednotlivé bloky soupisných i popisných údajů. Proto vkládáme na konec každého bloku údajů středník. Pro naše účely zatím není nutná atomizace údajů. Náš postup není sice knihovnický, ale prakticky se nám používání středníku osvědčilo.

Při zpracování katalogizačních lístků na Textu 01 odpadá mezikontrola údajů zpracovaných pracovníky výpočetního střediska; průběžná kontrola a oprava chyb při práci i práce s disketami je snadná. Lístky, které si vytiskneme přímo v průběhu ukládání katalogizačních záznamů, předáváme k podlepení a rozřezání, ale časový posun mezi katalogizačním zpracováním a objevením knižního lístku v katalogu se zmenšuje. Díky české abecedě na Textu 01 i tiskárně odpadá úmorné doplňování diakritických znamének. Nevýhodou je, že doposud využíváme pouze bezvadného natištění katalogizačních lístků v libovolném množství a nepoužíváme výpočetní techniku i k vyhledávání knih podle různých hledisek ani v dalších oborech knihovnické práce, což by umožnilo zrušení klasických, ale zároveň zastaralých katalogů a kartoték. To by si ovšem vyžádalo větší finanční investici a zavedení programu k plné automatizaci knihovnické činnosti.

Marta Petrová

Lékařská fakulta UK v Hradci Králové

¹ Informace převzaty z: SVOBODOVÁ, Eva. Z historie mechanizace a automatizace knihovnických procesů. Online. *Výroční zpráva (2006)*, s. 3–5. 2007. [cit. 2024-01-29]

² PETROVÁ, Marta. Automatizace zpracování knihovných fondů na Lékařské fakultě University Karlovy. *Zpravodaj jednotné soustavy knihoven Východočeského kraje*. 1990, roč. 5, č. 2, s. 42–43. ISSN 0862-559x.

Školní knihovna jako srdce školy i partner veřejné knihovny

Eva Semrádová

Školní knihovny byly v Čechách součástí škol už v 19. století, nejstarší předpis pro knihovny na školách je z roku 1849.¹ O sto let později (1959) ustanovil knihovnický zákon školní knihovny jako samostatnou síť knihoven s výhledem, že knihovnu bude mít každá škola. V souvislosti se školskými zákony se ale následně prosadil názor, že školní knihovna je instituce pro mimoškolní výchovu a vzdělávání, tudíž v postavení školní družiny apod. Zdá se, že to v některých školách platí dodnes: řada těchto knihoven byla v 90. letech dokonce zrušena s tím, že jejich funkce převezme veřejná knihovna. Větší rozvoj spolupráce veřejných knihoven se školami se datuje také do 2. poloviny 20. stol., kdy se začalo s návštěvami tříd v dětských odděleních a lekcemi, které bychom dnes zařadili do akcí pro rozvoj čtenářské a informační gramotnosti.

Školní knihovny ale nezanikly, stále existují, dokonce ve velkém počtu, jen o nich u nás ve veřejných knihovnách málo víme. Podle statistik mají školní knihovny asi dvě třetiny škol, ale jejich služby a vybavení jsou na velmi různé úrovni. To by se mohlo postupně zlepšit v souvislosti s vydáním aktualizovaného standardu z roku 2023, kterým Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy definuje **optimální podmínky pro činnost a vybavení školní knihovny**. Toto doporučení

pro základní a střední školy, dostupné na <https://www.edu.cz/methodology/doporuceni-msmt-k-cinnosti-a-funkci-skolni-knihovny-na-zakladnich-a-strednich-skolach/>, komentuje následující článek od metodičky Centra pro školní knihovny Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského „Jak by měla vypadat dobrá školní knihovna“. A přidáváme i příklad dobře fungující a účelně vybavené školní knihovny, kterou navštívila v Ústí nad Orlicí členka naší redakční rady.

Partnerství veřejných knihoven se školami bylo v nedávné době podpořeno úmluvou ministerstev² i celostátních institucí (Národním pedagogickým institutem ČR a Sdružením knihoven ČR).³ **Spolupráce veřejné knihovny se vzdělávacími institucemi** je od letošního roku novým parametrem, který uvádí standard veřejných knihovnických a informačních služeb (Standard pro dobrou knihovnu). A **vzorovou smlouvu mezi školou a knihovnou** najdeme jako přílohu níže komentovaného doporučení pro školní knihovny. Tyto dokumenty zaznamenávají základní parametry pro spolupráci veřejných knihoven a škol a jsou také výzvou k revizi toho, jak spolupráce v konkrétních místech funguje a jak by bylo možné toto užitečné partnerství dále rozvíjet.

Kontakt na autorku: eva.semradova@svkhk.cz

¹ „Na obecných školách vznikly nejprve knihovny pro učitele, knihovny pro žáky byly zakládány podle předpisu Ministerstva kultury a vzdělávání od roku 1871. Tyto knihovny měly obsahovat knihy levné a hodnotné, pokud možno ve více výtiscích, aby se jich mohlo vhodně použít i při četbě mimočítankově. Školní knihovny byly jedinými knihovnami, které shromažďovaly knihy určené dětem.“ Cit.: ČUMPLOVÁ, Ludmila. Školní knihovny v České republice. *Knihovna* [online]. 2008, roč. 19, č. 2, s. 96–100 [cit. 2024-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovna82/82096.htm>>. ISSN 1801-3252.

² Memorandum o spolupráci Ministerstva kultury a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2021 [cit. 2023-10-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ministri-kultury-a-skolstvi-podepsali-memorandum-o>

³ Memorandum o spolupráci mezi Národním pedagogickým institutem ČR a Sdružením knihoven ČR [online]. 2023 [cit. 2023-10-04]. Dostupné z: <https://press.npi.cz/files/memorandum-sken.pdf>

Jak by měla vypadat dobrá školní knihovna

Edita Vaníčková Makosová

V České republice existuje vedle veřejných knihoven i velké množství knihoven základních a středních škol. Na jejich působení se nevztahuje knihovní zákon¹ a o jejich činnosti máme jen málo statistických informací, ale o jejich roli a významu se v posledních letech mluví stále více, a to nejen

Školní knihovna ZŠ Hostivice

Školní knihovna Gymnázium Karviná

v souvislosti se snahami o větší spolupráci škol a knihoven u nás. Diskuse o důležitosti podpory školních knihoven se vede samozřejmě také v rámci analýzy výsledků českých žáků v šetření PISA² v oblasti čtenářské gramotnosti.³

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR publikovalo na začátku tohoto školního roku **doporučení pro činnost a funkci školních knihoven**,⁴ které má za cíl nastavit parametry dobré školní knihovny, tak aby mohla podporovat individuální studijní potřeby žáků, potřeby žáků ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí, pracovat na odstranění digitální propasti a nerovností v přístupu ke vhodné četbě. Aby knihovna mohla tyto cíle zajistit, musí splňovat tři základní podmínky:

- musí být otevřená mimo vyučování,
- musí mít kvalitní fond,
- musí o ni někdo pečovat.

¹ Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon).

² PISA = **Programme for International Student Assessment – Program** pro mezinárodní hodnocení žáků v oblasti **čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti**.

³ Výsledky z oblasti čtenářské gramotnosti v šetření PISA si můžete podrobněji přečíst v rubrice Trocha odbornosti v článku Čtenářská gramotnost u patnáctiletých žáků autorky Vandy Vaníčkové (pozn. redakce).

⁴ Doporučení MŠMT k činnosti a funkci školních knihoven na základních a středních školách, č. j. MSMT-14964/2023-1.

PROSTORY A VYBAVENÍ KNIHOVEN

Školní knihovna ZŠ Černošice

Vypadá to banálně, ale je to tak jednoduché? Pojďme se podívat na první požadavek. V souladu se standardy pro veřejné knihovny je doporučená otevírací doba knihovny 4 až 10 hodin týdně v čase mimo výuku dle rozvrhu školy, pokud je školní komunita menší než 500 osob. Pro velké školy je doporučená otevírací doba 5 až 15 hodin týdně. Pokud není ve škole zaměstnán profesionální knihovník a o knihovnu se stará člen pedagogického sboru v rámci svého úvazku, jak je to obvyklé, zdá se taková otevírací doba nesplnitelná. Řešením by však mohlo být pověřit správou knihovny větší počet členů pedagogického sboru.

Druhým důležitým parametrem je knihovní fond. Zde se dokument inspiruje mezinárodním doporučením pro školní knihovny IFLA/UNESCO, podle kterého dostatečně velká sbírka knihovních dokumentů sestává z 10 titulů na žáka

školy. Doporučuje se, aby minimálně 60 procent fondu školní knihovny tvořila populárně-naučná literatura vztahující se k oborům vzdělávání dané školy. Minimální počet knihovních jednotek by měl být 2500 knih, tak aby se odstranily nerovnosti v přístupu k informacím například v malých vesnických knihovnách. Fond školní knihovny může obsahovat exemplář všech učebnic, pracovních sešitů a učebních textů používaných ve výuce. Dále může obsahovat též speciální fond, který tvoří učebnice, pomůcky a materiály pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami⁵ a fond pro vzdělávání žáků nadaných. A samozřejmě by měl obsahovat tituly beletrie, které jsou obsaženy v doporučujících seznamech četby pro ZŠ nebo seznamech četby k maturitě pro SŠ.

Doporučení se věnuje též prostoru knihovny, kterou v tradičním smyslu vidí jako prostor v centru školní budovy s výpůjčním pultem, studovnou či čítárnou, pokud možno v přízemí, přístupný a dosažitelný, flexibilní, vybavený vhodným mobiliářem a lákavým designem, s možností prezentace literárních děl žáků. Ovšem praxe základních škol může být daleko pestřejší a variabilnější. Často je dnes přístup ke knihám ve školách řešen pomocí třídních knihovniček, které z pohledu knihovníka fungují velmi omezeně, ale alespoň nějak. Evidence a správa fondu, používání vhodného knihovnického informačního systému však

Klub školních knihoven SKIP

⁵ V rámci pilotního projektu vytvořila Knihovna Ústeckého kraje pomůcku pro budování fondu pomůcek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami: <https://www.databazepomucek.cz/about>

PROSTORY A VYBAVENÍ KNIHOVEN

může povýšit tyto trochu divoké guerillové knihovničky na funkční systém výměnného fondu. Knihy mohou kolovat nejen po třídách, ale mohou děti obklopat i ve školních družinách, školním klubu.

Nápady, jak přiblížit školní knihovnu dětem, oceňuje už pátým rokem Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (NPMK) v rámci ceny **Kniha dětského srdce v kategorii Počin školních knihoven**.⁶ V předchozích čtyřech letech své zajímavé aktivity do soutěže přihlásilo šedesát knihoven. NPMK také již od roku 2003 poskytuje metodickou pomoc v rámci svého Centra pro školní knihovny a připomeňme také, že Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR organizuje v rámci své činnosti i odbornou sekci Klub školních knihoven.

Cena Počin školních knihoven, Kniha dětského srdce

Kontakt na autorku: vanickova@npmk.cz

Bratři Čapkové by koukali, jak pěkná je „jejich“ školní knihovna

Vanda Vaničková

„*Nejhezčí základková knihovna v ČR! Přijď se přesvědčit na vlastní oči!*“ Jak víme z fyziky, akce vyvolává reakci, proto tohle tvrzení a zároveň

pozvání na webu **školní knihovny na Základní škole Ústí nad Orlicí, Bratří Čapků 1322**, nemohlo ujít ani nám. Překážkou se nestalo ani to, že se knihovna nachází u „sousedů“ v Pardubickém kraji. Tak jsem se šla tedy přesvědčit na vlastní oči...

Informaci o školní knihovně na ZŠ Ústí nad Orlicí, Bratří Čapků 1322, dostala redakční rada U nás jako tip na *dobře fungující školní knihovnu v pěkných prostorách*. Nebudu vás dále napínat – tip to byl správný, knihovna je krásná, barevná, útulná a plná (nejen) knížek. Stejně tak nebudu napínat ani s odtajněním informace, že **knihovna není** (a zatím nenašla dostatečný důvod, proč by měla být) **registrovaná v systému**

⁶ Kniha dětského srdce, cena V. F. Suka za rok 2023 <https://www.npmk.cz/knihovna/sukova-knihovna/suk-cteme-vsichni>

PROSTORY A VYBAVENÍ KNIHOVEN

školních knihoven, žije si tak trochu svým životem. Respektive životem, který jí dal ředitel školy Martin Falta. V tomto případě nejde jen o lůživou metaforu, přímo pan ředitel totiž navrhoval grafický design knihovny. Vedení školy od počátku podporuje fungování knihovny, rozšiřování jejího fondu i práci knihovnic. Knihovně je osm let a sedmým rokem ji vede **Kateřina Kapounová**, knihovnice a učitelka, která mi o ní leccos prozradila.

Knihovna funguje od pondělí do pátku, je otevřená všem žákům, učitelům a zaměstnancům školy. Chodit do ní mohou buď po vlastní ose (žáci běžně navštěvují knihovnu i během přestávek), nebo v rámci čtenářských dílen či vzdělávacích programů zaměřených na rozvoj čtenářské a informační gramotnosti.¹ Mnoho knihoven dělá dobré vzdělávací programy a se školami jim to skvěle funguje. Často má ale spolupráce knihoven a škol

rezervy a slabší místa. Tím, že se navštívená knihovna nachází přímo ve škole, se eliminuje například problém času (dojít na lekci a vrátit se včas do školy), obsahové nepropojení s výukou (programy zde vycházejí přímo ze školního vzdělávacího programu školy) nebo třeba obavy učitelů z knihovnickova didaktického pojetí lekce. I přese všechny výhody ale žáci navštěvují i městskou knihovnu. To zakázáno nemají. ©

Školní knihovna nabízí více než 3400 titulů různých žánrů, časopisy a deskové hry. Mě, jakožto učitelku, velmi zaujala dostupná odborná literatura pro učitele – každý vzdělávací obor (vyučovací předmět) má svou poličku a zakoupené odborné

tituly. Nechybějí oborové klasiky, ale ani velice aktuální kousky.

Obecně se paní knihovnice u nákupů nových knih inspiruje na sociálních sítích. Skvělé sdílení, inspiraci od knihovníků a knihomolů si nemůže vynachválit u různých kanálů a profilů na instagramu. Když je řeč o instagramu, školní knihovna má také svůj profil,² kde to žije. Knihovnice před nákupem samozřejmě sleduje i databáze knih, katalogy nakladatelství a preference žáků. Chuť přechíst si daný titul staví u dětského čtenáře výš než například ocenění z prestižních literárních soutěží a hodnocení kritiky. Kvalita je u textů stěžejní, to ano, ale knihy se mají půjčovat, a ne ležet v regálu.

Co se týče prostoru, knihovna není nikterak

¹ Podrobná nabídka k prohlédnutí na webových stránkách knihovny. Dostupné na WWW: <https://zsbcuo.cz/skolni-knihovna/nabizime/citenarske-lekce>

² Dostupný na WWW: <https://www.instagram.com/skolniknihovna/>

velká, ale je zařízená s nápadem. Vprostřed jí vévodí replika stromu a téměř kolem dokola celé místnosti jsou stupínky určené k sezení. Oblíbená jsou u návštěvníků kruhová okna, v nichž se dá lenořit a číst si. Část vstupní prosklené stěny funguje jako promítací plocha, speciální fólie místo plátna. Součástí knihovny je Hubert, velmi výtěžný bibliobox, umožňující vrácení knížek kdykoli,

je-li otevřená budova školy.

Závěrem jedna perlička – knihovna nepoužívá nějaký známý knihovnický systém. Pracuje se systémem, který navrhl absolvent školy jako svou závěrečnou práci. A to je za mě „příklad dobré praxe na druhou“.

Kontakt na autorku: VandaV@seznam.cz

Praktický průvodce pro knihovníky

Miloslav Line

Možná už máte dost teorie a kladete si otázku, jak se dá ChatGPT (a jiné AI modely) využít prakticky v knihovně. Už teď, a aby to k něčemu bylo. Je zajímavé přemýšlet o tom, že během pár let zvládne na základě elektronického výtisku AI udělat katalogizační záznam, anotaci a druhý díl, dokáže vyřešit veškerou administrativu, připravit smlouvy a spoustu dalších věcí, ale to bude „až někdy“. Ale co teď?

A než si začneme hrát, je důležité vědět jednu věc – pokud se naučíme efektivně začlenit AI do našich procesů teď, snáz se připravíme na všechny další změny. I tím, že si teď budeme hrát tam, „kde to nebolí“, získáme návyky, které nám pak zachrání kůži. V téhle chvíli jsme na hřišti, se kterým si nevíme rady. Tolik možností a žádně zkušeností.

Ale dokud ty zkušenosti nikdo nenasbírá, tak je mít nebude. Ti, kdo projdou slepé uličky a objeví, k čemu jsou tyto nástroje dobré, budou mít náskok. Vždyť i Cimrman se díky slepým uličkám stal největším vynálezcem, spisovatelem, filozofem a lyžařem všech dob.

Začínáme objevovat neznámé světy

Pokud si s AI už povídáte, následující odstavec klidně přeskočte. Vy už jste na moře vypluli.

Pokud si k ChatGPT sedáte poprvé, moje první rada zní: hrajte si. Tím začněte. Ptejte se na věci, kde odpověď už znáte. Zkuste různé modely, třeba ChatGPT, Bing, Bard – ty všechny jsou zdarma. Rozhodně zatím za nic neplaťte – taky si nebudete pořizovat auto, když ani nevíte, jestli budete mít řidičák.

Odpovědi se u různých modelů totiž různí. Některé jsou kreativnější, jiné zase přesnější, některé jsou napojené na internet, a tak nabízejí jiné informace než modely, které jedou „offline“. Zkuste společně napsat povídku, zkuste si připravit plán akcí v knihovně, zkuste si nechat napsat výroční zprávu, pozvánku na akci, zeptat se, jestli „prdí hadi“. Nic z toho třeba v reálné práci zatím nevyužijete, ale naučíte se pokládat otázky (ze začátku se používalo fancy slovo „prompt-engineering“ a přesně tím se stanete). Zbavíte se strachu. A zjistíte, kde jsou limity, a kde naopak nejsou. To je dobrý začátek.

Moje druhá rada zní: přestaňte AI podceňovat. Všichni dokážeme najít hromadu věcí, které ChatGPT nezvládne. Ale je mnohem víc věcí, které zvládne.

Skoro všichni začali totiž své soužití s jazykovými modely otázkou, co vědí o nich samotných. Čím méně známý člověk, tím nesmyslnější odpověď. Mnozí dodnes hrají hru: „koukejte, co to všechno neumí“. Jasně – pokud po jazykovém modelu, který není připojený k internetu, chcete aktuální jídelní lístek vaší oblíbené restaurace, která nemá ani webovou stránku, bude AI halucinovat (tedy vymýšlet si). Když budu chtít po klavíru, aby mi napsal „ahoj“, pohořím stejně, přestože má klavír „klávesy“ úplně stejně jako počítač.

Ale my se budeme ptát chytře. A využijeme přednosti AI, nikoliv to, co neumí.

Protože AI je kreativnější než člověk. Tohle je důležité, a tak to zopakují: jazykové modely jsou kreativnější než člověk. To píšou s čistým svědomím člověka, který si na své kreativitě zakládá. Tady je pár příkladů, kterými své tvrzení podporím.

Tvoříme lekce i bez databanky

Pracujete s dětskými čtenáři. Máte připravit hodinovou lekci pro pátou třídu na téma Harry Potter a jejím cílem má být děti zabavit, seznámit s knížkou a nadchnout je pro to, aby si ten příběh přečetly. A pokud jste fakt dobrý dětský knihovník, tak v rámci té lekce budou děčka informace vyhledávat a ověřovat, naučí se, jak pracovat se zdroji, a budou pracovat ve skupinách, abychom posílili i jejich sociální dovednosti, a tak dále a tak dále.

Pro zkušeného děčkaře nic náročného. Za jedno dopoledne má hotovo včetně všech úkolů, kvízů, hádanek. Pokud je fanouškem Harryho Pottera, možná o něco rychleji. Pro začínajícího děčkaře to bude oříšek náročnější, protože se bude prát i s metodikou samotné lekce.

Pokud nepoužije ChatGPT. To je můj první úkol – nemusí jít o Harryho, nechte AI připravit lekci, kterou zrovna vy děláte nebo dělat chcete. Ať máte srovnání.

Samozřejmě nebude stačit zadat prompt „vytvoř mi lekci o XY“. Nedočkáte se ničeho lepšího. Musíte dát konkrétní zadání: že chcete lekci na takové a makové téma pro takovou a ma-

kovou skupinu (věk, předchozí zkušenosti atd.). Zadáte, podle jaké metody by to mělo být tvořeno (třeba na základě metod kritického myšlení). Zadáte délku, zadáte možné pomůcky, které máte k dispozici.

Ale hlavně: nenecháte ChatGPT vytvořit tu lekci z fleku celou.

Jděte po krocích a nechte ho **brainstormovat**. Zadejte výše uvedené a čtěte po něm příklady aktivit, které byste mohli s dětmi dělat. Ať vám jich nabídnou třeba deset. A když se vám to nebude líbit, čtěte dalších deset. Křížovku? Tak jasně – vytvoř křížovku. Kvíz? Vytvoř kvíz. Nelíbí se mi otázky? Udělej je znovu. A nechybí mi na začátku ledolamka? Navrhni pět možností ledolamky, vhodných právě pro tohle téma... Budete mít mozaiku aktivit, ze kterých interaktivní lekci hned dáte dohromady, aniž byste museli Harryho číst.

Pro zkušeného knihovníka práce na půl hodiny se vším všudy. Když to dáte dohromady, máte připravenou lekci včetně všech podkladů. Ověřeno v praxi a testováno na šikovných knihovnicích i dětech.

Dejte mu nejdřív lekce, kde téma znáte – zjistíte, co neumí a kde má mezery (nejčastěji ve faktech), a pak už strašně snadno zvládnete připravit lekci na jakékoliv téma, protože se dokážete vyhnout „slepým bodům“. A jste v suchu, už vás žádný učitel nikdy nepřekvapí tématem, o kterém nic nevíte.

Tip: zkuste si na internetu najít věc, která se jmenuje sciobot. Scio už všechnu tuhle metodiku ochočilo a nabízí učitelům nástroj, který jim dělá přípravy na hodinu. Třeba to pomůže i vám.

Zveme na akci, a nevíme jak

Stejným způsobem je dobré zkusit připravit i pozvánku na akci. Nechtějte ale „příprav mi pozvánku na akci XY“, protože z toho vyleze ne moc kvalitní text plný superlativů ve smyslu „zveme vás na naši úžasnou akci do naší úžasné knihovny“. To použitelné samozřejmě není.

Musíte mu zase dát víc informací. Ale ze všeho nejlepší bude, když si vezmete anotace, které jste už dělali – nějakých dvacet třicet příkladů, dáte si

je dohromady a pak budete chtít „napiš mi anotaci ve stejném stylu“. A pokud se vám to nelíbí, ať to zkusí znovu, ale „více formálně / více vesele / více něco / méně něco“.

To je zase totiž to, v čem je ChatGPT dobrý – tak toho využijme.

No, a pak by to chtělo obrázek. Existuje spousta placených aplikací (kdo má peníze, používá Midjourney), ale dají se najít i celkem slušné generátory zdarma (třeba Bing to zvládá víc než dobře). Tady už můžete být kreativnější – všelijaké ilustrační fotky (kniha ležící na stole, knihy v knihovně, kniha ležící na stole a vedle ní kapsní hodinky, stará mapa Afriky a zvědavá myška...). Jasně, není to umělecké dílo hodné galerie, ale na menší plakátek nebo pozvánku na web to bohatě stačí. Stejně většina lidí ten obrázek vidí jenom na mobilu...

Jen nezapomeňte někam napsat, že jste to udělali pomocí AI. Když už jako knihovna chceme o AI vzdělávat, ať to neděláme jen v teorii, ale i praxí.

Zase – neudělá to zcela za vás, ale ušetří vám to čas, pokud nevíte na první dobrou. Nemusíte složitě hledat vhodný obrázek se správnou licencí, který můžete zdarma a férově použít. Pokud nějaký obrázek potřebujete co týden, celková úspora času bude zase veliká.

A co dál?

Máte někomu poslat podklady pro výroční zprávu? Nechce se vám to psát? Najděte si zápisy z porad, e-maily, vaše poznámky. Chtějte návrhy, ze kterých si vyberete.

Přijete projektovou žádost. No pojd' mi.

Píše vám někdo, koho nemáte rádi, a bojíte se, že vaše „ne“ není dostatečně dlouhá odpověď? Nechte si napsat takový e-mail, který „ne“ prodlouží do stručného, zdvořilého a diplomatického odmítnutí.

Chcete být vtipní, a nemáte na to čas? „Napiš žádost o home office ve stylu dopisu z šestnáctého století včetně všech tradičních formulací a obrátů.“

Brainstormujete nad jakýmkoliv tématem? Udělejte z ChatGPT dalšího kolegu a nechte ho, ať vám nabídne „deset tipů, jak...“.

Nevíte si rady s excelem a vlastně ani netušíte, jak se zeptat? Velmi pravděpodobně ve vzorečku, který vám jazykový model nabídne, bude nějaká chyba (ovšem placený ChatGPT už to jede většínou i správně), ale budete vědět, jak se ten ztracený vzorec jmenuje, a už si dohledáte to, co potřebujete.

Máte text knihovního řádu pro dospělé hrozně formální a potřebujete, aby mu rozuměly děti? „Vysvětlí mi pravidla fungování knihovny tak, aby to pochopilo i pětileté dítě.“

Asi netřeba pokračovat, směr znáte...

Důležité je vědět, co chcete, a umět to popsat. Umět správná přídavná jména, znát jména výtvarných a literárních stylů. Místo „obrázku“ chtít „realistickou reportážní fotografii“ a podobně. Že by se nám tady rýsovala role, kterou knihovny mohou mít? Budeme lidi učit klást otázky, protože informaci se dozví ten, kdo se umí dobře zeptat – svět se může změnit, ale poslání knihoven zůstává stejné.

Kontakt na autora: miloslav.linc@mlp.cz

V Česku narůstá počet dospělých, kteří nečtou knihy

Vít Richter

Problematika čtenářské gramotnosti, čtenářství i vztahu veřejnosti ke knihám a knihovnám je ze strany společnosti dlouhodobě sledovaným tématem. Psaný a později tištěný text byl po dlouhá staletí jedním ze základních nástrojů mezilidské komunikace a vzdělání, který lidstvu také zajišťoval přenos a uchování informací v prostoru a čase. Není pochyb o tom, že moderní informační technologie tuto jedinečnost výrazně změnily. Podstatná část naší komunikace se přenáší do digitálního prostoru, který v mnoha ohledech posiluje význam vizualizace informací a nabízí nové vzdělávací nástroje. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že význam textových dokumentů a textové komunikace je dlouhodobě na ústupu, realita je podstatně jiná. Význam čtenářské gramotnosti a především čtení s porozuměním naopak stále stoupá a je stále důležitější ve vztahu k rostoucímu objemu informací včetně rostoucí dezinformační scény. Naučit se číst, porozumět textu je dovednost, kterou nemůžeme zdědit, ale kterou se musíme naučit, a to někdy se značnými obtížemi. V roce 2021 se uskutečnil v pořadí pátý celostátní reprezentativní průzkum dospělé populace starší 15 let zaměřený na čtenářství, vztah ke knize a ke knihovnám a také na to, jak nové digitální technologie ovlivňují naše čtenářství.¹

Nové údaje potvrzují, že naše čtenářství, respektive **čtení knih se postupně zhoršuje**. V dospělé populaci od roku 2013 **narůstá počet**

nečtenářů, tj. těch, kteří konstatují, že v období jednoho roku nepřečetli ani jednu knihu, a to z původních 16 % v roce 2013 až na 27 % v roce 2023, tj. nárůst o 11 p. b. (procentních bodů).

U nečtenářství je možné sledovat rozdílné trendy v jednotlivých věkových kategoriích. Nejméně nečtenářů bylo v roce 2023 v nejmladších věkových kategoriích 15–24 let (14 %) a 25–34 let (22 %). U těchto kategorií také nedochází od roku 2007 k podstatnějším změnám. Stabilita čtenářství u této kategorie zřejmě souvisí s tím, že se jedná o věkové skupiny, kde je četba knih ovlivněna potřebou studia. Naopak výraznější změny registrujeme v roce 2023 především u středních generací **35–44 let (30 % nečtenářů)**, **45–54 let (34 % ! nečtenářů)** a **55–64 let (31 % nečtenářů)**. Podíl nečtenářů stoupá také u seniorské generace 65 let a více (26 %), ale vzestup není tak strmý.

Podstatné řídnutí či chudnutí čtení ukazují **také průměrné počty přečtených knih za rok**. V roce 2018 přečetl každý dospělý ve věku 15 let a více 12,55 knih ročně, ale v roce 2023 to bylo jen 9,87 knih. Nepříznivé změny je možné zaznamenat i ve skupinách silných a slabých čtenářů. Výrazně se snižuje podíl častých čtenářů, kteří přečtou ročně 13 a více knih (v roce 2007 jich bylo 29 %, v roce 2023 už jenom 18 %). Mírně klesá podíl pravidelných čtenářů, kteří přečtou 7–12 knih za rok (v roce 2007 16 %, v roce 2023 12 %), a naopak stoupá počet těch, které hodnotíme jako sporadické čtenáře, kteří přečtou 1–6 knih za rok (v roce 2007 39 %, v roce 2023 43 %).

¹ Tyto průzkumy provádí Národní knihovna ČR ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. Předchozí šetření proběhla v letech 2007, 2010, 2013 a 2018. Základní informace o všech průzkumech jsou dostupné na: https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/citenarstvi-1/12_Cten.htm#pruzkumy. Celkové výsledky průzkumu z roku 2023 budou publikovány v samostatné publikaci Jiřího Trávnicka, kterou v roce 2024 vydá Národní knihovna ČR ve spolupráci s nakladatelstvím Host.

Zajímavé je, že podíl nejsilnějších čtenářů, kteří ročně přečtou 30 a více knih, zůstává stabilní.

Pro české čtenáře je charakteristický výrazný **rozdíl mezi čtením žen a mužů**. Zatímco ženy v roce 2023 přečetly v průměru 12,8 knihy, muži se výrazně přiblížili polovině této hodnoty, přečetli v průměru pouze 6,8 knihy za rok. Nečtenářů mezi ženami bylo v roce 2023 pouze 23 %, ale u mužů se podíl těch, kteří nepřečtou za rok ani jednu knihu, přiblížil jedné třetině (31 %). Na druhé straně platí, že podíl nečtenářů u mužů i žen stoupá přibližně rovnoměrným tempem.

Výsledky výzkumu ukazují na mírný pokles pravidelných čtenářů tištěných knih (o 6 p. b.), **růst čtenářů elektronických knih** (o 13 p. b.), a to zejména slabých, nepravidelných. Významně se v české populaci zvýšil podíl **posluchačů zvukových (audio) knih** (o 23 p. b.). Aktuálně tedy je v české populaci 72 % čtenářů tištěných knih, 31 % čtenářů elektronických knih a 37 % posluchačů zvukových (audio) knih. Knihy v tištěné podobě stále jednoznačně dominují vkusu českých čtenářů. Pouze 1 % čtenářů uvedlo, že nikdy nečte knihy v tištěné podobě. Výsledky navíc ukazují, že pravidelní čtenáři knih jsou zároveň častěji také pravidelnými čtenáři elektronických knih a pravidelnými posluchači audioknih. **Elektronické knihy a zvukové (audio) knihy jsou tak pro čtenáře spíše doplňkem** a rozšířením možností přístupu k literárnímu obsahu než hrozbou zániku knih v tištěné podobě. Toto hodnocení podporuje vyjádření respondentů na tvrzení, že elektronické knihy mohou nahradit knihy tištěné. Souhlas

s konstatováním, že elektronické knihy nahradí knihy tištěné, vyjádřilo v roce 2010 18 % respondentů, ale v roce 2023 jen 16 % respondentů. Naopak v roce 2010 66 % respondentů vyjádřilo své přesvědčení o zachování tištěných knih a v roce 2023, tj. po 13 letech, to bylo dokonce 71 %, tj. nárůst 5 p. b. Vše nasvědčuje tomu, že tištěná kniha má stále mezi čtenáři vysokou podporu.

Průzkum dlouhodobě sleduje čas, který lidé v průběhu běžného dne věnují různým mediálním aktivitám. Pro sledování této oblasti využíváme i data z průzkumu provedeného v roce 1996. Tento rok je pro české prostředí zajímavý tím, že se jedná o období, kdy je využívání internetu ze strany široké veřejnosti teprve na samém počátku. **Průměrný čas**, který denně dospělá populace starší 15 let věnuje **četbě knih**, má od roku 1996 velmi mírně sestupnou tendenci. Z 36 minut v roce 1996 dochází k poklesu na 33 minut v roce 2023. Podstatně větší pokles zaznamenáváme u **čtení novin a časopisů**, a to z hodnoty 32 minut v roce 1996 na 17 minut v roce 2023. Vedle toho zaznamenáváme stále rostoucí zájem o různé mediální aktivity v digitálním prostoru, jako např. sledování televize, práce na internetu, sledování filmů a videí, sledování sociálních sítí a poslech hudby. Podstatné je, že i přes rostoucí zájem o digitální mediální aktivity zůstává četba knih ať už v tištěné, nebo elektronické formě setrvalou a relativně stabilní součástí trávení volného času.

Kontakt na autora: vit.richter@nkp.cz

Čtenářská gramotnost u patnáctiletých žáků

Vanda Vaníčková

Slovo [pisa] může evokovat leccos. Někomu italské město s nejnámější šikmou věží na světě. V jiném hrkne, ale pak si uvědomí, že se jistě přeslechl, neboť takový vulgarismus na stránky časopisu nepatří. Tento článek jde ještě po jiném významu, který [pisa] má – **PISA, mezinárodní šetření úspěšnosti a efektivity vzdělávacích systémů.**

Největší světový výzkum vzdělávání (81 zapojených zemí) zaštiťuje Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), za Českou republiku nese organizační břímě na bedrech Česká školní inspekce. Standardně probíhá testování **patnáctiletých žáků ve tříletých cyklech v oblastech čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti.**¹ Jedné z gramotností je vždy věnováno více pozornosti, poslední šetření v roce 2022 bylo primárně zaměřeno na matematickou gramotnost. Ze zhruba 300 českých škol se účastnilo přes 8000 žáků, doplňkové byly dotazníky pro ředitele škol. Podrobné výsledky představila v prosinci 2023 zpráva České školní inspekce.² Text přináší mnoho dílčích výsledků, a i když není tak napínavý a atraktivní jako bestsellery putující mezi čtenáři z ruky do ruky, doporučuji si ho prohlédnout.

Knihovnický svět má z logiky věci nejbližší ke **gramotnosti čtenářské**, proto jsem vybrala

pro představu pár momentů o českých žácích. Nejprve je dobré sjednotit teoretické pojetí čtenářské gramotnosti, prostě nemíchat jablka s hruškami. Vymezení dle PISA zní: „*Schopnost porozumět textu, přemýšlet o něm, posuzovat ho, zabývat se jím a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.*“³ PISA sleduje tři okruhy čtenářské gramotnosti: vyhledávání informací, porozumění, posuzování a uvažování. Nejlépe se umístili žáci Singapuru (543 bodů), Irsko, Japonsko (jediná země, kde výzkum ukázal statisticky významné zlepšení), Korejské republiky a Tchaj-wanu. **Čeští žáci získali v porovnání s ostatními zeměmi nadprůměrný výsledek (489 bodů).** Obecně lze o výsledcích čtenářské gramotnosti z různých typů škol říci, že jsou podobné jako ty z roku 2018, kdy hrála čtenářská gramotnost v testování prim.

Výsledky žáků jsou ve všech gramotnostech převedeny na tzv. **dovednostní úroveň**, čtenářská gramotnost jich má šest.⁴ Každá úroveň rozvíjí tu předchozí a zvyšuje míru požadovaných dovedností. Jednotlivé úrovně se stručně vyznačují tím, že čtenář:

1 a – nejnižší; rozumí doslovnému překladu krátkého textu; rozpozná hlavní myšlenku v textu o známém tématu; zvládně propojit text s běžným životem po výslovném navedení;

1 b – najde v textu jednu explicitně uvedenou informaci; při interpretaci jednoduše propojuje

¹ Více informací o šetření PISA přímo na webu České školní inspekce: <https://www.csicr.cz/cz/Mezinarodni-setreni/PISA/O-setreni-PISA>

² Národní zpráva PISA 2022; dostupné na: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/NZ_PISA_2022/html5/index.html?pn=88

³ S. 34; dostupné na: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/NZ_PISA_2022/html5/index.html?pn=88

⁴ Inspirace pro rozvoj gramotností PISA; dostupné na: https://www.csicr.cz/Csicer/media/Prilohy/2021_p%20C5%99%20C3%ADlohy/Mezin%20C3%A1rodn%20C3%AD%20C5%A1et%20C5%99en%20C3%AD/PISA_2020_04_01_e-verze_final.pdf

- navazující informace;
- 1 c – rozumí významu krátkých vět s jednoduchou slovní zásobou;
- 2 – **základní**; pozná hlavní myšlenku středně dlouhého textu; s pomocí dovede zhodnotit celkový záměr textu a argumenty podporující dílčí tvrzení;
- 3 – **střední**; najde na první pohled ne zcela patrnou informaci, porovná stanoviska několika autorů, pracuje s texty, které neodpovídají očekávání autora nebo obsahují vzájemně si odporující informace;
- 4 – **vyšoká**; pracuje se soubory textů a dovede popsat jazykové rozdíly mezi jednotlivými částmi, porovnává argumenty z různých textů a chápe vztah mezi nimi, dle výrazných prvků posoudí věrohodnost zdroje;
- 5 – **velmi vyšoká**; zvládne zpracovat dlouhé abstraktní texty netradičních témat, rozlišuje fakta od názorů, hodnověrnost textu, a zda je neutrální, nebo zaujatý;
- 6 – **nejvyšší**; odhalí informace záměrně překryté konkurenčními informacemi, přemýšlí o zdroji, obsahu textu a o odhalených i neodhalených zájmech autora.

Loňský výzkum ukázal, že více než **20 % českých žáků je pod druhou dovednostní úrovní**, dosáhlo pouze úrovně 1 a – 1 c. Tento počet žáků se nedaří během deseti let snížit, i když je v kontextu výsledků dalších zemí hodnocen spíše jako podprůměrný. Tyto nedostatečné čtenářské dovednosti jsou rizikem zejména v souvislosti s uplatněním žáků v běžném životě a s rozvojem nástrojů umělé inteligence. (*Pozn.: mimochodem, umělá inteligence je tématem prvního čísla našeho zpravodaje. I my se budeme věnovat*

různým aspektům AI souvisejícím se čtenářskou gramotností.) Na opačném konci, tedy v páté a šesté dovednostní úrovni, se nachází 8 % českých žáků (obdobně jako v roce 2018).

Kromě testových úloh měli žáci i několik položek věnovaných čtenářství v obecném dotazníku, například uvést, *kolik mají doma knih*. Poté následoval požadavek přímo na *počty knih dle zaměření – náboženské knihy; klasická literatura; současná literatura; vědecké zaměření; knihy o umění; manuály; slovníky a knihy, které mohou být užitečné při přípravě do školy*. U kulatého stolu bych se autorů dotazníku ráda zeptala, z jakého důvodu mají knihy užitečné při přípravě do školy svoji kategorii. Já je vidím ve všech ostatních uvedených možnostech. Ale to je možná tím, že mi není 15 let a přemýšlím o vzdělávání trochu jinak...

Vzhledem k tomu, že si testování zažilo pandemickou situaci „na vlastní kůži“ (muselo být o rok posunuto), věnovalo se i vzdělávání v čase pandemie a distanční výuky. Zájemcům o vzpomínkový exkurz do doby roušek a zavřených škol doporučuji opět nahlédnout do národní zprávy. Nicméně alespoň ochutnávka – dle informací od ředitelů českých škol absolvovali žáci průměrně 175 dní distanční výuky, což je jeden z nejdelsích úseků v rámci sledovaných států (dále Chile nebo Mexiko). Na druhé straně žebříčku jsou například školy na Islandu či ve Švédsku. Výsledky prokázaly, že délka uzavření škol ovlivnila výsledky ve sledované matematické gramotnosti. A taky ještě ukázaly, že ... a to už si dočtete sami. ☺

Kontakt na autorku: VandaV@seznam.cz

Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze

Jaroslav Kostecký

O existenci klášterních knihoven se mezi veřejností jakž takž vědělo. A kdo nevěděl, dozvěděl se, že existují, jakmile vyšla kniha *Jméno růže*¹ nebo uviděl její filmovou verzi.² Také za informaci o existenci vězeňských knihoven vděčí většina lidí filmu. Drama *Vykoupení z věznice Shawshank*³ náležitě představilo ostrov lidství a vzdělání uprostřed lidského ponižení. Jak ale rozšířit mezi potenciální uživatele povědomí, že i muzea mají své knihovny?

Dokonce že je opravdu velmi málo muzeí a galerií, jež uchovávají stále sbírky, které by neměly svou knihovnu! A smutné na tom je, že i příští odborníci – uznávám, že studenti archivářství nejsou kovanými knihovníky – považují knihovnu v muzeu za úžasný benefit. (Opravdu se stalo!)

Nevím však, zda se mi podaří napsat takový bestseller, aby informace o naší knihovně a potažmo o dalších muzejních knihovnách pronikly do světa a zaplnily citelnou mezeru. Nuže, vzhůru do dfla!

Samozřejmě začnu poněkud suchopárně. Knihovna UPM vznikla souběžně se založením vlastního muzea v roce 1885, anžto otcům zakladatelům⁴ bylo zřejmé, že nejen předměty soustředěnými ve sbírkách živ je člověk, též duše si žádá informací. Též i proto byla dva roky po založení otevřena její veřejná čítárna v budově pražského Rudolfinu. Leč knih přibývalo, úlož-

ného prostoru se nedostávalo (jak se historie od našich časů neliší!), navíc Rudolfinum mělo své vlastní plány, jak prostory původně velkoryse poskytnuté UPM využít.

Proto od roku 1894 začínají přípravy na stavbu samostatné budovy muzea. Stavební plány vypracoval Josef Schulz, který zvítězil o několik let dříve v soutěži na stavbu Národního, tehdy Zemského, muzea, které znáte z Václavského náměstí v Praze.

A musím před ním smeknout. Budova Uměleckoprůmyslového muzea působila hned od počátku skutečně monumentálním dojmem. Na dochované fotografii z asanace židovského ghetta je vidět, jak vyčnívá nad tehdejší zástavbu.⁵

Současně využil zakoupený pozemek do posledního centimetru. Doslova! V jednom místě se roh budovy muzea přibližuje ke zdi Starého židovského hřbitova na 69 cm.

¹ https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000850494&local_base=SKC

² <https://www.imdb.com/title/tt0091605/>

³ <https://www.imdb.com/title/tt0111161/>

⁴ <https://knihovna-upm.cz/wp-content/uploads/2021/04/pametni-list-upm.pdf>

⁵ <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/praha-zmizela-pred-130-lety-byl-vydan-zakon-asanaci-casti-st/r-01ae3c32a6c411eda3c0ac1f6b220ee8/r~9800fce4a6e011eda3c0ac1f6b220ee8/>

ZAUJALO NÁS

A jako architekt nezapomněl ani na prostor knihovny. Ze zrušeného piaristického konventu u Benešova nechal přenést barokní knihovní skříně, které zasadil do nové studovny a doplnil je centrální vstupní bránou, čímž do budoucna definoval určení a ducha prostoru. Navrhl též velké stoly a židle Thonet, které v upravené podobě využíváme dodnes.

Vedle studovny knihovna disponovala ještě kreslárnou, kterou využívali především umělečtí řemeslníci, kteří zde kopírovali předlohy, což jsou velké volné listy s reprodukcemi významných památek dekorativního umění od architektonických detailů přes vzory pro dřevořezby, nástěnné malby až k textilním vzorům. Pokud se vám tedy někdy zdálo, že tenhle malovaný strop už jste viděli, skutečně mohl vzniknout rukou umělce, který se podobnými vzory inspiroval.

V roce 1922 vzniklo v muzeu samostatné oddělení grafiky a nejcennější knihy z knihovního

fundu do něj byly převedeny. Totéž se opakovalo i v 50. a 90. letech, ale nemějte obavy, dost krásných a výjimečných knih nám stále zůstalo.

V roce 1932 byl v knihovně zpřístupněn lístkový katalog, jehož část stále tvoří součást interiéru naší studovny. Během okupace v letech 1939 až 1945 byla budova muzea uzavřena, sbírky byly ukryty mimo Prahu a muzeum se stalo sídlem německé letecké firmy Junkers. Knihovna však zůstala přístupná a pořádaly se v ní hojně navštěvované přednášky o českém umění.

Po válce došlo k významným stavebním úpravám, které se dotkly i knihovny, protože budova byla poškozena v průběhu bojů v květnu 1945. Vzhledem k tomu, že zájem o předlohy od počátku 30. let klesal a sbírka přestala být doplňována, byla kreslárna zrušena. Na jejím místě bylo vybudováno nové pracovní zázemí knihovny a nový depozitář.

Nový depozitář, nové pořádky, muzeum je převedeno do vlastnictví státu, nová organizace fondu! Bylo zrušeno tematicko-oborové stavění fondu a je nahrazeno dnes převládajícím stavěním formátovým. A v roce 1959 dochází k připojení Uměleckoprůmyslového muzea k Národní galerii. I když knihovna muzea formálně převzala do správy knihovnu Národní galerie, k faktickému sloučení fondů nedošlo. Obě knihovny si ponechávají dosavadní status. Knihovna Národní galerie zůstává knihovnou ústavní, naše knihovna knihovnou veřejnou. Když tedy na začátku 70. let někoho napadne obě instituce rozdělit zpět, knihovny se rozcházejí v přátelském duchu nejsnáze. Každá si ponechává svůj fond i své vybavení a pokračuje svou vlastní cestou.

Návštěvnost knihovny v následujících letech narůstá. Ovšem využití fondu je značně zúženo. Čtenářky využívají zvláště zahraniční módní časopisy, které se v té době nedají nikde koupit ani vypůjčit.

Na počátku 90. let knihovna získává velkorysý dar od Gettyho nadace a doplňuje chybějící oborovou literaturu, kterou nemohla předtím získat. Tento trend zajištění základní odborné literatury jednotlivých oborů, které profilují sbírkovou činnost muzea, dodržuje knihovna dodnes. Můžete

ZAUJALO NÁS

tedy v našem fondu najít publikace, které v jiných knihovnách v České republice nejsou zastoupeny.

Od roku 1999 má knihovna vlastní webové stránky a tento trend stále uplatňujeme.⁶ Samostatně koncipované stránky jsou provázány se stránkami muzea odkazem a obsahují propojení s elektronickým katalogem Portaro⁷ (ke katalogizaci využíváme knihovnický systém Verbis).

Povodně v roce 2002 knihovnu ani sbírky muzea naštěstí nepostihly, přesto z důvodu nedomyšlených stavebních zásahů v minulosti proběhne stěhování fondu a rekonstrukce Schulzovy budovy. Situace (bez povodní) se opakuje v letech 2014–2017, kdy je vybudován nový centrální depozitář ve Stodůlkách a probíhá celková rekonstrukce historické budovy, dochází ke změně koncepce pohybu návštěvníků. Je vybudován nový vstup ze zahrady z ulice Široké, který provede návštěvníka vstupním prostorem k pokladně a k muzejnímu obchodu nebo do restaurace a potom dále i do muzea a knihovny.

Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze – tomu říkám název! – je největší českou veřejnou knihovnou specializovanou na literaturu o výtvarném umění, uměleckém řemesle, ať už si pod tímto spojením představíte cokoliv, architekturu a příbuzných oborech. Velkou a důležitou část fondu tvoří výstavní a aukční katalogy. Aktuálně fond čítá asi 196 tisíc svazků. Největší podíl uživatelů zastupují studenti, výtvarníci, badatelé a odborníci uvedených oborů. Od svého založení je knihovnou prezenční.

Samozřejmě nabízí obvyklé knihovnické služby, např. kopírování, MVS, poskytuje bibliografické a především faktografické informace. Spolupracuje se Souborným katalogem ČR, s databází Národních autorit ČR nebo s Portálem knihoven z oboru umění a architektury Artlib.eu.⁸

Vedle fyzického knihovního fondu nabízíme

čtenářům i digitalizovaná periodika,⁹ která jsou dostupná v databázi Kramerius. Dosavadní nabídku plánujeme rozšířit o další tituly, které získáme ve spolupráci s Národní knihovnou ČR nebo Vysokou školou uměleckoprůmyslovou v Praze. Dalšími elektronickými zdroji, které chceme zpřístupnit, jsou digitální formy knih, které vydává Uměleckoprůmyslové museum v rámci své nakladatelské činnosti.¹⁰

Pracovníci knihovny se aktivně zúčastňují knihovnického života, knihovna je členem SKIP i Knihovnické komise AMG ČR, v roce 2023 byla jedním z pořadatelů 47. semináře této komise.¹¹

A protože text i autor zjevně vyčerpávají své limity, dovoluji mi na závěr malé, opět filmové odlehčení.

Určitě znáte film Zdeňka Podskalského Světáci,¹² z něhož je slavná věta, jak se dnes říká hláška: „Stála nahá na UMPRUM.“ Rád bych uvedl na pravou míru lokaci, kdeže dotyčná stála.

Velmi pravděpodobně stála v ateliéru výše zmíněné vysoké školy neboli právě „na UMPRUM“. Pokud by se něco takového stalo u nás, stála by nahá v UPM a jistě by to vyvolalo veřejné pohoršení!

Kontakt na autora: kostecky@upm.cz

⁶ <https://knihovna-upm.cz/>

⁷ <https://katalog.upm.cz/#/>

⁸ <https://artlib.eu/#/>

⁹ <https://kramerius.upm.cz/>

¹⁰ <https://www.upm.cz/vydavame/>

¹¹ <https://www.cz-museums.cz/web/amg/organy-amg/komise/knihovnicka-komise/prispevky-ze-seminaru/47-seminar-praha-2023>

¹² <https://www.csfd.cz/film/23443-svetaci/prehled/>

Nostalgie zvuku – gramokoutek v Knihovně města Hradce Králové

Ilona Pírková

Také s láskou vzpomínáte, jak jste si kdysi doma pouštěli elpíčka? Jak jste obtížně sháněli ty největší hitovky na gramodeskách a jakou atmosféru a nezaměnitelný zvuk měl poslech desek na gramofonu? Nebo patříte mezi ty, kteří teprve teď podlehli této módní vlně a objevují nostalgickou krásu analogového zvuku? Ať už jste hudebními znalci, nebo jen toužíte prozkoumat svět vinylů, neváhejte a navštivte hudební oddělení Knihovny města Hradce Králové, kde na vás čeká nově otevřený gramokoutek – poslechová relaxační místnost plná té nejlepší hudby.

S novou poslechovou místností knihovna uspokojuje nejen zájem našich čtenářů, kteří touží si poslechnout oblíbenou hudbu na vinylu bez nutnosti okamžitého pořízení gramofonu a desek, ale zároveň poskytuje rozsáhlou sbírku více než 15 tisíc gramodesek, kterou má hudební oddělení ve svém fondu.

V nabídce najdete široký výběr největších hitů a nejslavnějších českých a zahraničních umělců,

zahrnující tvorbu v oblastech popu, rocku, lidové hudby, stejně jako díla hudebních klasiků a interpretů jazzové hudby (Benny Waters, Metropolitan Jazz Band Praha). Poslechnout si můžete ale i mluvené slovo. K dispozici jsou nahrávky takových humoristů, jako jsou například Miroslav Horníček, Miloš Kopecký, Jiří Suchý, Jiří Voskovec a Jan Werich nebo dvojice Miloslav Šimek a Jiří Grossmann. Fond je navíc přírůstkový, takže je pravidelně doplňován o nejaktuálnější vydané desky. Nově se můžete zaposlouchat do Red Hot Chili Peppers, Guns N' Roses, Nightwish, Stinga, Coldplay, Amy Winehouse, Harryho Stylese, Billie Eilish, P!nk, Muse, Eda Sheerana, Imagine Dragons nebo z českých interpretů si můžete pustit Xindla X, Pokáče nebo skupinu Mirai. Kompletní seznam všech dostupných titulů si můžete prohlédnout v online katalogu na stránkách knihovny po zadání signatury „G“. Myslet je však potřeba na to, že gramodesky jsou k dispozici pouze prezentně a není možné si je vypůjčit domů.

Hudební koutek je oddělený od prostor půjčovny tak, aby poskytoval určité soukromí při poslechu. Pro vaše pohodlí jsou zde umístěna dvě pohodlná křesílka s taburetkami a stoleček, ideální místo pro odložení vlastních vinylů, které si můžete přinést s sebou z domu a na místě si je přehrát. Gramokoutek je vybaven moderní poslechovou technikou s možností dálkového ovládání, reproduktory a možností soukromého poslechu prostřednictvím sluchátek. Gramofon je dokonce navržen tak, aby mohli poslouchat dva lidé současně. Pokud máte nějaké obavy ohledně obsluhy techniky, nemějte strach, naši knihovníci a knihovnice z hudebního oddělení jsou připraveni vám s čímkoliv pomoci.

ZAUJALO NÁS

Rádi byste si gramokoutek vyzkoušeli? Není nic jednoduššího než přijít do hudebního oddělení Knihovny města Hradce Králové ve Wonkové ulici. Stačí být registrovaným čtenářem knihovny a dveře do světa vinylů jsou vám otevřeny. Rezervace předem není sice nutná, ale chcete-li mít jistotu volného poslechového místa, můžete si rezervovat čas online přes web hudebního oddělení.

Přijďte si k nám na chvíli vydechnout a zarela-
xovat u poslechu kvalitní hudby. Těšíme se na vás!

Kontakt na autorku: pirkova@knihovnahk.cz,
www.knihovnahk.cz

Vzdělávání pracovníků kulturního a kreativního sektoru v rámci Národního plánu obnovy

Jitka Černá, Vladimíra Buchtová

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové se zapojila do výzvy č. 0312/2023 v rámci Národního plánu obnovy, díky které obdržela dotaci ve výši 592 555 Kč na vzdělávání pracovníků a pracovníků kulturního a kreativního sektoru. Královéhradecký kraj pokryl náklady spojené s DPH ve výši 100 000 Kč. Národní plán obnovy je plánem reforem a investic České republiky, které mají sloužit ke zmírnění dopadů pandemie COVID-19 a ke znovunastartování ekonomiky s využitím finančních prostředků EU.

V rámci projektu „Zvyšování kompetencí kulturních a kreativních pracovníků v Královéhradeckém kraji“ bylo proškoleno celkem 160 osob. Převážnou část účastníků tvořili pracovníci knihoven (66 %), v daleko menší míře se do vzdělávání zapojili pracovníci muzeí (8 %), kin (7 %), kulturních domů (4 %), galerií (2 %), filharmonie (1 %) a ostatní (12 %). Většina účastníků pocházela z Královéhradeckého kraje (72 %). Vzdělávací akce mohli navštívit i zájemci z jiných krajů. Nejvíce tuto možnost využili z Pardubického kraje

(7 %), Prahy (6 %) a Moravskoslezského kraje (4 %).

Od září do prosince 2023 se zrealizovalo 8 vzdělávacích akcí zacílených na zvyšování kompetencí a rozšíření znalostí v oblasti manažerských a komunikačních dovedností. Největší zájem byl o Kurz základních manažerských dovedností a workshopy Jak na motivující zpětnou vazbu a Asertivita a deeskalace konfliktů. Všechny kurzy byly plně obsazeny. Nejvíce účastníků absolvovalo webinar Novela zákoníku práce a další téma, celkem 70. Všechny vzdělávací akce byly zdarma a uskutečnily se v prostorách knihovny.

Projekt byl realizován za finanční spoluúčasti EU prostřednictvím Národního plánu obnovy, Ministerstva kultury ČR a Královéhradeckého kraje.

Ve vzdělávání pracovníků a pracovníků kulturního a kreativního sektoru pokračuje Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové i v roce 2024 díky získání obdobné dotace. Knihovna uspořádá celkem 9 vzdělávacích akcí, např. prezentační dovednosti se Štěpánkou Duchkovou, umělá inteligence s PhDr. Petrem Škyříkem, Ph.D., novela

zákoníku práce s JUDr. Jaroslavem Stránským, Ph.D., který je přední kapacitou na pracovní právo v ČR, či cyklus školení zaměřený na moderní personální řízení od společnosti PROFI-MEN, s. r. o. Vzdělávací akce se realizují od března letošního roku. Pro více informací sledujte webové stránky

knihovny a jejich sekci „Pro knihovny“ – <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny.aspx>.

Kontakt na autorky: jitka.cerna@svkhk.cz, vladimira.buchtova@svkhk.cz

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

MINISTERSTVO
KULTURY

Královéhradecký kraj

Regionální funkce knihoven 2023 z pohledu účastnice

Miroslava Cvejnová

V listopadu se v Pardubicích v Domě hudby uskutečnil již 12. ročník konference Regionální funkce knihoven. Stalo se již dobrým zvykem, že je pro účastníky z celé republiky připravena každé dva roky pestrá nabídka témat, která v knihovnictví rezonují. Program dvoudenní konference byl nabitý informacemi, a proto byl rozdělen

Úvodní slovo PhDr. Dany Petrydesové

do tří tematických bloků (současnost regionálních funkcí, technologie v knihovnách a vzdělávání).

První blok, mapující současnost výkonu regionálních funkcí, byl velmi přínosný a pro mě nejzajímavější. Mohla jsem porovnávat, co děláme dobře a kde máme rezervy. Z prezentací vyplynula spousta zajímavých poznatků, například že RF jsou stále podfinancované, každý kraj uchopil samotný výkon RF po svém a starostové obcí mnohdy netuší, co pojem regionální funkce vůbec znamená. V některých krajích pořádá krajská knihovna setkání starostů: i to může být cesta k lepšímu pochopení. V poslední době se i RF mění a posouvají se od půjčování knih přes technologické změny ke komunitní činnosti knihoven. Právě technologie a sdílení nápadů mezi knihovnami nám nabízejí nové možnosti, které lze úspěšně začlenit i do činností malých vesnických knihoven. Patří sem projekty S knížkou do života nebo Knížka pro prvňáčka, ale i účast v dalších projektech. Pověřená knihovna jako výkonná složka RF zajišťuje metodickou pomoc, která se

STALO SE

Ing. Petr Koubský, CSc., Deník N

mnohde „smrskne“ do cirkulace výměnných souborů. Neméně důležité je pravidelně aktualizovat data na webu, zveřejňovat výroční zprávy a vést obsluhované knihovny k většímu zapojení do komunitního života i celostátních projektů. A s touto změnou souvisí i potřeba mnohem větší publicity na straně pověřených i obsluhovaných knihoven a schopnost využívat různé granty k získání dalšího financování.

Druhý blok pojednával o technologiích a zkušenostech knihoven s jejich využíváním. Zaujala mě prezentace o možnosti bezhotovostních plateb pomocí služby Trisbee. Mnohé knihovny řeší právě tento problém, protože zřízení klasické platební brány je pro knihovny celkem nákladné. Velmi zajímavé bylo též vystoupení publicisty Petra Koubského, který nás seznámil se zjednodušeným principem AI (umělé inteligence). Na několika příkladech vysvětlil praktické použití při své novinářské práci. AI se bude zcela určitě stále víc prosazovat ve všech oblastech nejen knihovnického života a my můžeme být u toho.

Třetí blok se věnoval vzdělávání. Zajímavý a inspirativní byl pohled do Městské knihovny v Praze, která připravuje programy v oblasti mediálního vzdělávání. Každé dva roky realizují nové téma jako udržitelnost v knihovnách nebo

digitální gramotnost. Zaujala mě i nabídka e-learningových kurzů knihovnického minima ze zlínské knihovny, která je šitá na míru malým neprofesionálním obsluhovaným knihovnám, nebo samoobslužný výdejní box na knihy od firmy KP-Sys, který se svou funkcí podobá ostatním výdejním boxům. Čtenář si vybere knihu, knihovnice box naplní dle požadavku a na základě kódu si uživatel může výpůjčku kdykoliv vyzvednout. Protože stále stoupá využívání online služeb, je to jedna z možností, jak zajistit služby pro uživatele knihovny v režimu 24/7.

Dvoudenní konference byla jako pokaždé milým setkáním se stejně smýšlející komunitou, načerpáním inspirace i povzbuzením do další práce. Prezentace z odborného programu jsou k dispozici na <https://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/celostatni-seminare-regionalni-funkce-knihoven/celostatni-seminar-regionalni-funkce-knihoven-2023-pardubice-22.-23.11#program>. Určitě stojí za zhlédnutí v rámci vzdělávání každého knihovníka.

Kontakt na autorku:
vsknihovna@mestodobruska.cz

Kurz knihovnického minima plně v e-learningu ve Zíně – Ing. Jana Tomancová

Festival školní četby

Markéta Dubnová

Když se vysloví ono neblahé slovní spojení „školní četba“, lehká vlna nevole proběhne téměř každým z nás, kdo se musel v mládí prokousávat zaprášenými svazky Aloise Jiráska. Jak tedy vyřešit kompromis, kdy zoufalý rodič či pedagog touží nečtenáře rozečíst, a zároveň by bylo dobré, aby děti zjistily, která z Krokových dcer vedla školu pro čaroděje v našich končinách? Inu, rozhodně ne Jiráskem vydaným roku 1988 s předmluvou prvního komunistického prezidenta.

V Knihovně města Hradce Králové jsme si už několikrát zoufali nad tím, co dětem ve školách učitelé doporučují, nicméně nehodili jsme flintu do žita a poslední roky se začalo blýskat na lepší časy a snad jsme k tomu trochu pomohli nabídkou knih na Festivalu školní četby.

Dali jsme si za cíl vybrat knihy dostatečně hodnotné, aby uznale mručeli učitelé, a dostatečně čtivé, aby se děti od nich neodtrhly. A pro některé i ty dostatečně krátké. Znalosti českých pověstí do neochotných hlav mohou nasypat i současnější autoři bez dlouhých stran vysvětlivek v závěru

knihy.

První ročník zmíněného festivalu proběhl na jaře před osmi lety na Den učitelů. Ač byli obesláni ředitelé všech škol, účast byla nevelká, ale s každým rokem potěšitelně nabobtnává. Kvůli covidu jsme posunuli termín dalších ročníků na listopad, což tehdy nebyla dobrá volba, a i ten nejmírnější covidový rok, kdy se musel každý příchozí prokázat testem a očkováním, nebylo v sále knihovny zrovna narváno.

Listopadový termín zůstal a učitelé se začali scházet po desítkách z Hradce i širého okolí.

Letos jsme učitele překvapili nejen degustací literární, ale na festivalu mělo stánek i informační středisko Europe Direct Hradec Králové. Propagovali síť Eurodesk a program Erasmus+, a to nejen odpovídáním na dotazy, ale i rozdáváním příslušných publikací a brožur o Evropské unii. Díky grantu Eurodesk od Domu zahraniční spolupráce mohli financovat obcerstvení a příspěvt na lektora.

Lektorem pro ročník 2023 byl René Nekuda, vedoucí kurzů tvůrčího psaní, a s lehkostí nás zasypal výbornými tipy na aktivity k literární četbě i tvorbě. Hodinu a půl v sále šustily propisky

po papíře a úsměvy na lících pedagogů daly tušit brzké využití nové inspirace.

Po prezentaci ještě učitelé obešli znovu stoly s připravenými knihami, vyslechli si knihovníky, kteří o svých knižních svěřencích mluvili jazyky andělskými jako trhovci na adventních trzích o týden později. I my jsme rozdali připravené brožurky, tentokrát s doporučenou četbou pro tento rok, nabídli plakáty do tříd s obálkami knih, naskládali stovky knih do připravených beden a namasírovali si namožená záda. Knižní obžerství se pronese.

A ačkoliv občas Jiráska ze skladu přeče jen vydám, s potěšením pozoruji děti, které chodí se seznamy KMHK nafocenými v potlučených mobilech a mohou s gestem salónního kouzelníka vytáhnout seznam papírový a úplně stejný. A s potěšením sáhnou do regálu pro knihy, které je radost číst.

Naše seznamy, plakáty i prezentace najdete na stránkách KMHK v sekci Nabídka školám <https://www.knihovnahk.cz/pro-deti/nabidka-skolam/festival-skolni-cetby-2023-24>

Kontakt na autorku: kukleny@knihovnahk.cz

Kreativita, zkušenosti, inspirace aneb pražská Knihovnická dílna

Eva Semrádová

Sekce veřejných knihoven SKIP pořádá dnes už pravidelná a tradiční setkávání knihovníků. Připomeňme si ta nejznámější:

- **Co venkovské knihovny umějí a mohou** je dvou denní vzdělávací seminář, který navazuje na soutěž Knihovna roku a je určen knihovnám z menších obcí. Program semináře obsahuje odborné přednášky, které ukazují, jak by měly pěkné venkovské knihovny vypadat, a pak následují praktické ukázky přímo v prostorách knihoven úspěšných v celostátní soutěži.
 - **Workshop pro metodiky knihoven** podporuje výměnu praktických zkušeností a posílení osobních kontaktů mezi metodiky pověřených knihoven již deset let. Program je zaměřen na posílení odborných kompetencí pro náročnou pozici metodika. V roce 2023 se workshop konal v Kutné Hoře, pro rok 2024 je v plánu navštívit Krajskou knihovnu Vysočiny v Havlíčkově Brodě, což napovídá, že bonusem je prohlídka nové, či alespoň rekonstruované a nově vybavené knihovny.
 - **Knihovnická dílna** je přehlídka příkladů dobré praxe, zaměřená zejména na menší knihovny v obcích do deseti tisíc obyvatel. V programu je tradičně zařazeno představení vítězných knihoven roku, a protože se setkání koná v Praze, nechybí ani nabídka exkurze do moderních knihovnických interiérů na území Prahy.
- A právě na Knihovnickou dílnu, která se uskutčnila 1.–2. listopadu 2023, bych chtěla vzpomenout a zároveň vás upozornit, že další podobně

setkání se plánuje na druhou polovinu letošního roku.

Na programu podzimní dílny bylo představení úspěšných soutěžících knihoven Statenice, Semily, Dolní Chabry a Frýdek-Místek. Z přednášek mi nejvíce zůstaly v paměti překvapivé grafy znázorňující čtenářské trendy podle loňského výzkumu čtenářství. Z příkladů dobré praxe bylo inspirativní vystoupení ředitele z Oravské knihnice Antona Habovštiaka ze Žilinského kraje, který se zaměřil na rozvíjení partnerství knihoven v místě působení. Nápaditě a včetně příkladů bylo připraveno ohlédnutí za šesti roky existence projektu

Bookstart. V prezentacích jsme viděli moderní interiéry francouzských knihoven. A pak i ne moc lákavé české knihovny, které u přednášky Jak dlouho mě neměl nikdo v ruce? ilustrovaly, jak to vypadá bez pravidelné aktualizace fondů. A odpoledne jsme zamířili na exkurze do poboček Jezerka a Velký mlýn Městské knihovny v Praze.

Prezentace z Knihovnické dílny jsou k prohlédnutí či prostudování stále přístupné na: <https://knihovnicka-dilna.webnode.cz/program/>

Kontakt na autorku: eva.semradova@svkhk.cz

Městská knihovna v Praze – pobočka Jezerka, Foto E. Semrádová, <https://www.mlp.cz/cz/pobocky/jezerka/>

II. Kongres polských bohemistických a českých polonistických studií

Agnieszka Ewa Lamr

V minulém roce jsem měla možnost se zúčastnit kongresu, jehož cílem byla interdisciplinární prezentace současného stavu, výzkumu a prohloubení polsko-české spolupráce v oblasti vědy a vzdělávání. České zasedání kongresu bylo pokračováním polského, které se pořádalo v polském městě Opolí od 24. září do 27. října 2023.

České zasedání bylo zahájeno 16. října 2023

ve Vlasteneckém sále Karlovy univerzity.¹ Na tuto událost přijel velvyslanec Polské republiky v Praze, primátor hlavního města Prahy, zástupci Polského institutu v Praze a také české polonistiky a polské bohemistiky z obou států. Jako první přednesl svůj příspěvek „Sto let české polonistiky“ prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc., z Univerzity Karlovy a pak následoval prof. PhDr. Miloš Řezník, ředitel Německého historického ústavu ve Varšavě, s příspěvkem o české a polské humanistice.

¹ 15. října 2023 proběhlo jen programové zasedání vědeckého výboru a Polsko-české vědecké společnosti.

STALO SE

Vlastenecký sál – UK Karolinum

V pondělí 16. října, úterý 17. října a ve středu 18. října 2023 probíhaly současně na různých místech v Praze plenární jednání sekce historických věd, filologický seminář církevní a náboženský, seminář knihovnický a mediální sympozium. Na podrobný program je možné se podívat na webových stránkách Historického ústavu AV ČR, v. v. i., který byl jedním z organizátorů pražského zasedání kongresu.² Protože sekce měly zasedání ve stejném čase na vzdálených místech v Praze, zvolila jsem dvě, které mi byly nejbližší: filologickou a knihovnickou. 16. října od 14.00 do 17.30 proběhlo v prostorách Velvyslanectví Polské republiky v Praze jednání sekce filologických věd. Diskusi moderovala profesorka dr. hab. Joanna Goszczyńska (Institut slavistiky PAN). Pozvaní hosté z univerzit ve Vratislavi, Opolí, Brně a Poz-

Velvyslanectví Polské republiky v Praze

nani diskutovali o stavu polské bohemistiky a české polonistiky a její budoucnosti. Na polských vyšších školách ubývá studentů, kteří mají zájem o klasická filologická studia. Na Opolské univerzitě nebyl obor Slovanská filologie otevřen už dva roky. Na Wroclavské univerzitě se má česká filologie trochu lépe, ale je to také větší akademický ústav. Polonistice v České republice se také daří vcelku dobře.

Knihovnická sekce se zaměřila na edukační a kulturní potenciál knihoven v kontextu česko-polské spolupráce. Sekce jednala celý den v Národním pedagogickém muzeu a knihovně J. A. Komenského, které bylo také pořadatelem knihovnického semináře ve spolupráci s Dolnoslezskou

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

veřejnou knihovnou Tadeusze Mikulského ve Vratislavi, Pedagogickým centrem pro polské národnostní školství Český Těšín a Polsko-českou vědeckou společnost. Na dopoledním bloku kolegové z Polska prezentovali své zkušenosti z polsko-české spolupráce, odpoledne se čeští knihovníci pochlubili svými úspěchy v navazování kontaktů. Líbila se mi atmosféra celého setkání. Probíhala v duchu hesla „*Knihovny se sebou nesoutěží, ale spolupracují*“. Z každé strany bylo cítit hrdost a nadšení z povedených projektů a dosažených výsledků, mezi kterými jsou: prohloubení vědomostí o svých sousedech, jejich kultuře a zvycích a také překlad knížky české lokální spisovatelky

² <https://www.hiu.cas.cz/kongresy-polonistickych-studii>

z Broumova do polštiny v rámci iniciativy polské knihovny v Radkově anebo vánoční setkání zaměstnanců knihoven v Kudově Zdroji a Hronově. Mezi přednášejícími nechyběli zástupci polské menšiny, kteří žijí v České republice. Paní Marta Orszuliková, vedoucí střediska polské literatury v knihovně v Karvině, vypravovala, jak funguje v České republice jediná knihovna s polským výměnným fondem a jak popularizují polskou kulturu v České republice.

Spolupráce knihoven se neomezuje jen na pohraniční oblasti, ale smlouvu o partnerství podepisují knihovny vzdálené i 328 km, jako Městská veřejná knihovna v Lešně a Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě, anebo knihovna Jiřího Mahena v Brně s Knihovnou Raczyńskich v Poznani, které dělí 593 km. Zaměstnanci Knihovny Raczyńskich z Poznanež se zúčastnili stáže v Knihovně Jiřího Mahena v Brně v roce 2022

a v říjnu 2023 proběhl festival Dny české kultury v Poznani, který vznikl ve spolupráci obou knihoven, Českého centra ve Varšavě, města Brna a Poznanež.³

V průběhu semináře probíhala diskuse o problémech v navazování nových partnerství, získávání peněz na nové projekty a překonávání jazykových překážek. Knihovny se podělily o své dojmy ze spolupráce a také se zavázaly udržovat vzájemné kontakty a navazovat nové, protože v tom vidí budoucnost a prostor pro další rozvoj. Z mého pohledu bylo jednání knihovnické sekce hodně úspěšné, poučné a potřebné pro obě strany. Snad do budoucna bude ještě více takových setkání, kde knihovníci budou moci diskutovat na téma partnerství.

Kontakt na autorku: agnieszka.lamr@svkhk.cz

Ohlasy Královéhradecké knihovnické konference

Agnieszka Ewa Lamr

Desátý ročník Královéhradecké knihovnické konference se věnoval tématům komunitní knihovna a vzdělávání. Akce byla úspěchem celého našeho týmu, který tvoří zaměstnanci SVK HK z oddělení služeb knihovnám a oddělení vnějších vztahů a marketingu služeb, skvělých lektorů a hostů. Překonali jsme hodně problémů, aby bylo 21. listopadu 2023 všechno připravené. V roce 2023 naše oddělení OSK zasáhly personální změny, pak jsme řešili technické problémy se streamováním, ale nevzdali jsme se a jako mušketýři z příběhu Alexandra Dumase jsme stáli při sobě „Jeden za všechny, všichni za jednoho“. Díky tomu se můžeme dneska pochlubit pozitivními ohlasy.

Konference se zúčastnilo 75 knihovníků, z toho 22 online (2 z Řecka, 17 z Královéhradeckého kraje, 3 z jiného kraje). Týden po konferenci účastníci vyplňovali online evaluační dotazník, na který odpovědělo 40 % dotazovaných. Všichni byli spokojeni s organizací konference. 90,9 % distančních účastníků bylo spokojených s kvalitou přenosu na kanále YouTube. Účastníci chválili lektory:

- Barboru Buchtovou za krásnou prezentaci a propojení teorie s praxí,
- Štěpána Tótha, Robina Szaffnera (KUK) za ukázkou, jak se koníček stane náplní práce, a obdivovali nadšení, s jakým pracují s dětmi,
- Mgr. Pavlínou Mazáčovou, Ph.D., za představení výsledků průzkumu čtenářství u dětí

³ <https://www.brno.cz/w/spoluprace-brno-poznan>

STALO SE

Bc. Monika Halchynska

Mgr. Eva Svobodová, ředitelka SVK HK

a mládeže, který byl alarmující, ale také podnětný pro práci s mladým čtenářem,

- Kateřinu Hubertovou za podporu projektu Bookstart a představení divadélka kamishibai,
- Bc. Moniku Halchynskou za odvahu mladé kolegyně, za vedení kurzu češtiny pro cizince a výtvarných workshopů a příměstských táborů v knihovně. Obsah výtvarných kurzů bude inspirovat jiné knihovny.

Účastníci nás chválili za úspěšné streamování, vytvoření příjemného prostředí, výběr zajímavých lektorů. Konference pro ně byla přínosem. Dozvěděli se nové věci a odvezli si inspiraci do další práce. Příspěvky popsali jako podnětné, zajímavé

a pestré. Program konference byl zajímavý a aktuální. Celá akce byla krásně přichystaná s občerstvením na jedničku. Zdůrazňovali profesionální přístup k prezenčním a distančním účastníkům na stejné úrovni.

Děkujeme za taková hezká slova a rádi bychom vás pozvali na 11. ročník konference, který se bude konat **19. listopadu 2024** v konferenčním sále Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové. Konference bude opět přenášena i online na YouTube kanálu naší knihovny. Tématem budou inovace v knihovnách.

Kontakt na autorku: agnieszka.lamr@svkhk.cz

Streamování konference

Štěpán Tóth, Robin Szaffner

Křest nových knih projektu Bookstart S knížkou do života

Kateřina Hubertová

O projektu Bookstart S knížkou do života vás na stránkách zpravodaje informujeme celkem pravidelně. Vše o projektu, který má nyní za sebou již 6 let trvání, se můžete dozvědět na <https://www.skizkoudozivota.cz/>.

V roce 2023 se nám povedlo projekt, který u nás funguje s významnou podporou Královéhradeckého kraje, posunout a vylepšit: máme videospot,¹ byl zahájen instagram, vychází nová metodika² a máme pro rok 2024 nové sety se zbrusu novými knihami, které přímo pro projekt napsaly a nakreslily české spisovatelky a ilustrátorky.

Do setu pro děti 0 až 3 roky novou knihu/leporelo *Kouzelná postýlka* napsala Daniela Fischerová a ilustrovala ji Irena Šafránková. Knihu pro tříleté děti *O průhledném kocourkovi* do setů 3 až 6 let napsala Daniela Krolupperová a obrázky do ní nakreslila Michaela Bergmannová.

Odpolední bookstartové setkání dětí a rodičů ve čtvrtek 30. listopadu 2023 v Knihovně města

Hradce Králové bylo připraveno právě na motivy knížky *O průhledném kocourkovi*. Akce se zúčastnila i autorka textu, spisovatelka Daniela Krolupperová, která s ředitelkou knihovny Mgr. Barborou Čížinskou knížku pokřtila. Společně s autorkou doufáme, že nová knížka přinese rodičům i dětem pěkné chvíle, zábavu, hru i společné povídání nejen o příběhu, ale i o světě kolem nás. Ke každé kapitole knížky jsou také připraveny

¹ <https://www.skizkoudozivota.cz/novy-spot-projektu/> a https://www.youtube.com/watch?v=_AwGzTVh-IY

² Metodiku obdrží zapojené knihovny a kdokoliv si ji bude moci stáhnout z webu projektu, kde jsou k dispozici všechny dosud vyšlé metodiky <https://www.skizkoudozivota.cz/metodiky/>.

DOPORUČUJEME DO VAŠICH FONDŮ

otázky a tipy na aktivity. Na knížku navíc volně navazuje hra – tangram –, která může posloužit pro hru s barvami a tvary, pro sestavování zvířátek, rostlin či domečků z příběhu.

Všem knihovnám připomínáme, že pokud nechtějí, aby jim unikly nové informace o projektu, je nutné, aby byly přihlášeny do e-konference Andersen.³ Knihovny Královéhradeckého kraje budeme dále informovat o podpoře Královéhradeckého kraje. Pokud v projektu vaše knihovna ještě není zapojená a máte zájem se zapojit nebo se potřebujete na něco zeptat, ozvěte se nám na adresu objednavkybookstart@knihovnahk.cz.

Kontakt na autorku: hubertova@knihovnahk.cz

Nejlepší knihy dětem

Eva Semrádová

Používáte katalog Nejlepší knihy dětem? Možná máte ve svém fondu už deset sešitů této pomůcky, kterou od roku 2013 připravuje tým odborníků z České sekce IBBY a z Komise pro dětskou knihu Svazu českých knihovců a nakladatelů s cílem doporučit školám, knihovnám, ale také rodičům kvalitní novinky ze současné české literatury pro děti a mládež. Katalog vnímají nakladatelé jako prestižní, protože pro každý rok je ve výběru pouze 36 titulů. Jedná se převážně o literaturu pro čtenáře ve věku sedm až jedenáct let, ale objevují se i tipy na knížky pro předškoláky či četbu pro mládež. Kritériem výběru je kromě kvality textu i výtvarná nápaditost a precizní redakční zpracování publikace.

Nejnovější výběr z let 2022–2023 autorsky připravili Jana Čeňková, Pavel Kořínek a Jitka Nešporová. Doporučené naučné tituly se nejčastěji vážou k přírodním vědám (například *Ted. Než dočteš tuto větu, narodí se na zemi 21 dětí, Vesmír-*

níček aneb Usínáme s vědou, Záludnosti těla). Zařazen byl i dětský horor (*Pan Nikdo a bílá tma*), pražská legenda (*Legenda o svatě holčičce*) a několik básnických knih. U komiksu se projevil trend vydávání souborových svazků, shromažďujících aktuální časopisecké seriály (*Matylda a Růžovej vlk, Morčata v akci*) či naopak experimentování se sešitovým vydáváním, navazujícím na úspěšné knižní tituly (*Prašina – Kroniky*). Vybrané publikace vydala zavedená nakladatelství Albatros, Argo, Baobab, Běžiliška, Host, Labyrint, Meander, Paseka, Portál, poprvé se představuje nakladatelství Knižní stezka k dětem a nakladatelství romské literatury KHER.

Katalog je pro veřejnost volně ke stažení na <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/>, kde najdete i seznamy z minulých let. Aktuální komentáře se objevují na oficiální facebookové stránce: https://www.facebook.com/NejlepsiknihyDetem/?ref=embed_page.

Výhodné je, že katalog lze získat také v tištěné verzi. S brožurou je možné dále pracovat například

³ <https://ekonference.nkp.cz/mailman/listinfo/andersen>

DOPORUČUJEME DO VAŠICH FONDŮ

při čtenářských lekcích či akcích pro pedagogy, je možné ji vyvěsit v knihovně a inspirovat návštěvníky ke čtení. Každý titul je představen anotací a medailonkem o autorovi. Novinkou jsou také otištěné QR kódy, které vás nasměrují na webové stránky s ukázkou z knihy.

Letos doporučení do vašich fondů získaly následující tituly:

Pro děti od 3 let: Marto Kelbl: *Tam a zpět – sbírka českých palindromů*, Petr Horáček: *Nejlepší dárek*, Robin Král: *Bydlíme hned vedle ZOO*.

Pro děti od 5 let: Alois Mikulka: *O zvířátkách a divných věcech*, Petr Stančík: *Pohádky pro zlobivé bagry*, Klára Smolíková: *Morčata v akci*.

Věková kategorie od 7 let: Ondřej Hrabal: *Tasemnice hledá byt*, Dora Kaprálová: *Pan Nikdo a bílá tma*, Barbora Klárová: *Záludnosti těla*, David Košťák: *Když se klíčovou dírkou rozlije tma*, Jakub Maksymov: *Jirka v kostce*, Magdalena Rutová: *Já, chobotnice*, Jana Šrámková: *Fánek hvězdoplavec*, Martin Vopěnka: *Sofinka a paměť stromů*, Ester Stará, Marcela Vostřelová: *MEKY MEK!*, Milada Rezková: *Pokrok nezastavíš, čéče!*, Nikkarin: *Hubert & Hugo 2*, Jana Šrámková: *Matylda a Růžovej vlk*, Mariana Tutschová: *O kapku víc*, Monika Čechová Golasovská: *Tajemství staré zahrady*.

Věková kategorie od 9 let: Vít Janota: *Kdyby houby měly klouby*, Katerina Karolík a kolektiv: *Můj šálek umění*, Robin Král: *Jeden kluk z vesničky Květušín*, Michaela Kukovičová: *Přání*, Petr Váša: *Rajčatáci a Banáni*, Petr Brož: *Vesmírníček aneb Usínáme s vědou*, Radek Malý: *Legenda o svatě holčičce*, Markéta Pilátová: *Bába Bedla a dívka na hřebeni*, David Böhm: *Teď. Než dočteš tuto*

větu, narodí se na Zemi 21 dětí.

Věková kategorie od 11 let: Lucie Lučanská: *Knihá vnímání*, Michal Šamko: *Májky a totemy*, Stanislav Beran: *Ztracený v povětrí*, Vojtěch Matocha: *Prašina – Podivné procházky 1–3*, Štěpánka Jislová: *Supro – Hrdinové na dluh*.

Věková kategorie od 13 let: Veronika Bílková: *Bedřich Smetana*, Noemi Cupalová: *Cyklista Cyril*.

Kontakt na autorku: eva.semradova@svkhk.cz

Ivana, Irena, Blanka a Josef z Náchoda

Vanda Vaníčková

S potěšením jsme protáhli „tradici čtvrtého čísla“ věnovanou oceněným knihovnicím. Ivana Votavová, Irena Macurová a Blanka Nešetřilová jsou tři oceněné knihovnice Královéhradeckého kraje v kategorii Veřejná knihovna. Všechny tři jsou spojené s knihovnou v Náchodě, kde se 100 let před vydáním tohoto článku narodil a v pozdějších letech literárně inspiroval Josef Škvorecký. No, není to krásná náhoda?! Není. Čistý autorský záměr.

Jak se s odstupem času díváte na své ocenění?

I. M.: Na to lze říci jediné: i s odstupem času si ho velmi vážím.

I. V.: Byla jsem ráda, že moje 40letá práce v náchodské knihovně, která byla ukončena náhle a z politických důvodů, nezapadla. Vždycky jsem dávala své práci maximum a posledních 14 let jako ředitelka jsem jí podřídila všechno. Byla jsem zklamaná z takového konce. Moc mě proto potěšilo, když jsem zjistila, že mě kolegyně Adéla Vlachová navrhla. Za ocenění děkuji, vážím si ho.

B. N.: Stále s překvapením, protože jsem to neočekávala. Na předávání jsem se cítila trochu nepatřičně, protože byli oceněni lidé, kteří celý svůj profesní život zasvětili této práci, příkladem je kolegyně Irena Macurová. Já obor Knihovnictví a vědecké informace vystudovala, ale po mateřské dovolené jsem nastoupila do technické knihovny státního podniku MEZ Náchod, pak jsem pracovala v muzeu. V roce 2015 přišla nabídka od Mgr. Ivany Votavové, ředitelky Městské knihovny v Náchodě, a já ji přijala.

Zaznamenala jste nějakou netradiční nebo překvapivou gratulaci?

I. M.: Netradiční ani překvapivou ne. Ale všechny byly velmi milé a chtěla bych za ně touto cestou poděkovat.

I. V.: Vlastně ano. Nejdříve od Zlaty Houškové, která je úžasná žena a knihovnice, a přinesla mi do SVK HK kytici. A pak gratulace od kamarádky Jitky Smutné. Vážně nevím, jak se to dozvěděla.

B. N.: Spíše jsem byla smutná, protože gratulace k ocenění byly spojeny s loučením s lidmi, které jsem měla ráda a kterých jsem si vážila. Potěšila mě slova Mgr. Martina Tesaře, předsedy správní rady knihovny, který nás na předávání ocenění za město doprovázel. Přestože patří ke generaci mých dětí, řekl, že je rád, že se z nás za dobu naší spolupráce stali nejen pracovní partneři, ale přátelé.

Čím je pro vás Náchod a náchodská knihovna?

I. M.: Do náchodské knihovny jsem nastupovala v srpnu 1972 s úctou téměř posvátnou a strachem, zda obstojím v očích ředitele Dr. Jaroslava Suchého i zkušenějších kolegů a kolegů. Půjčování knih v odd. pro dospělé, besedy pro děti 1. stupně, mateřinky, úklid skladů, přebalování knih, Noci s Andersenem, příměstské tábory v době letních prázdnin, rozvážení knih... Vším, čím jsem v knihovně byla, byla jsem ráda. Určitě to bylo i díky vyrovnanému a spolehlivému kolektivu, který tam vždy byl, je a doufám, že bude i nadále, a patří mu mé velké poděkování. Dnes, když se ohlédnu, uvědomuji si, že jsem se vlastně každý den opravdu „do práce“ těšila.

I. V.: Náchodská knihovna pro mě byla jako třetí dítě, když se ty moje dvě osamostatnily.

Bavilo mě vymýšlet akce pro děti i dospělé. Jen s kolika úžasnými osobnostmi jsme se setkali v rámci Náchodské univerzity volného času, kterou na svět přivedla s mou pomocí Adéla Vlachová. U kolika dětí jsem mohla sledovat, jak se jim v knihovně líbí tak moc, že nechtějí domů. Nebo třeba čtenářský kroužek, ve kterém jsme nejen četli, ale i vydávali časopis, vyráběli loutky, hráli loutkové divadlo nebo vytvářeli hmatové knížky pro nevidomé děti. Když byla řeč o Josefu Škvoreckém, třídní seminář pro knihovnice z celé republiky se moc vydařil.

B. N.: Náchod je pro mě především místo, kde jsem prožila krásné dětství, vdala se a věřím, že společně s manželem vychovávala dvě slušné děti. Také klidné místo s krásnou přírodou, zámek na kopečku a nedalekými skalami a horami. Takto asi na Náchod vzpomínal i Josef Škvorecký. Přestože mě nakonec zdravotní stav (ztráta sluchu) přivedl k tomu, že jsem se vrátila pracovat do muzea, prožila jsem v knihovně nejehezčí pracovní roky, strávené mezi milými kolegyněmi, kolegy a čtenáři. Tím, že jsem pracovala částí úvazku i v oddělení regionálních služeb, jsem mohla poznat, kolik máme obětavých neprofesionálních knihovníků.

Postava Dannyho Smiřického bývá označována jako alter ego Josefa Škvoreckého. Jaké by bylo vaše knihovnické alter ego?

I. M.: Napadá mě jedna vzpomínka, ke které musím přidat malý úvod. Řadu let pečů a zdobím perníková srdíčka nebo novoroční prasátka, kterými obdarovávám kolegy, přátele i ty, kteří mně nějakým způsobem vstoupili do srdce. V r. 2001 jsem jedno takové srdíčko věnovala spisovatelce Marii Kubátové, jejíž vyprávění mě chytlo za srdce. K mému velkému překvapení ona mně věnovala knížku *Medový perníček – do srdce chodníček*, ve které vypráví příběh své životní přítelkyně a perníkářky Jindry Dvořákové z Křenku. Ta svými perníčky rozdávala radost a potěšení duše.

I. V.: Určitě jsem knihovnice, která si myslí, že do knihovny patří všechno, co souvisí se vzdě-

láním a knihami. Takže jsem se zlobila jen naoko, když Jarda Rudiš s Igorem Malijevským při literárně-hudebním pořadu pekli v krásné místnosti náhodské knihovny – v jídelně rodiny Bartoňů – knedlousty. Zkrátka jsme pak všechno odmastili a vyrazili do Port Arthuru, Dannyho oblíbené hospody, na pivo.

B. N.: Já jsem asi taková „pečující matka rodu“. Mohla by to tedy být tak trochu Magdalena Dobromila Rettigová.

A Škvorecký do třetice – neodmyslitelně je s autorem spojen jeho pobyt v zahraničí. Jaké místo v zahraničí byste ráda navštívila?

I. M.: Ráda vzpomínám na zájezdy do Francie, které organizovala kolegyně V. Škraňková, takže jednoznačně Francii. A konkrétní místo? Hrob Gérarda Philipa v Ramatuelle. To už asi nedopadne. Ale u nás je přece tak krásně a je ještě tolik míst, kde jsem nebyla.

I. V.: No Toronto, kde pan Josef s paní Zdenou založili nakladatelství '68 Publishers. Mým snem je také Nový Zéland. Miluji Provence, Toskánsko a řecké ostrovy. Je mnoho míst, kam bych se ještě ráda podívala. Sice se málokde domluví, ale cestuji moc ráda.

B. N.: Dvě velká přání jsem si již odškrtla. Navštívili jsme s manželem Zakázané město, Chrám nebes, prošli se po Velké čínské zdi, ale hlavně se v Peru dívali z Huayna Picchu na Machu Picchu. Když jsem odpovídala na další otázku, došlo mi, že některé mé oblíbené knihy jsou zasazeny do drsné Aljašky. Tak tu bych asi ráda viděla.

Přidáte na závěr, prosím, tip pro naše čtenáře na zajímavou knihu? A samozřejmě nemusí být od Škvoreckého. ☺

I. M.: Pro nesmírnou moudrost, skromnost a pokoru *Osm múz mého života* (rozhovor s prof. Josefem Kouteckým). Když potřebuji rozehnat chmury, tak *Pojednání o mé radostné cestě od kolébky ke krematoriu* od malíře Vladimíra Komárka nebo *Poupata odkvétají v máji* (Herbert E. Bates). Protože mám moc ráda poezii a poezie

TIPY A NÁMĚTY

přece nikoho nezabije, tak cokoli od Jana Skácela nebo haiku Miloně Čepelky. A od Škvoreckého mám nejraději povídku *Pan doktor Strass* z knihy *Hořkej svět*.

I. V.: Tak to bude těžké. V poslední době se mi líbily například knížky: *Čtyři ženy a jeden pohřeb* Narine Abgarjannové, *Hotel Atlantic* Barbory Štastné, *Vítězové* Fredericka Backmana nebo třeba komiks *Srdcovka* Štěpánky Jislové, *Jak se stát jiným* Edouarda Louise. U postele mám ještě pěknou kupu.

B. N.: Mám ráda detektivky. Začalo to mou oblíbenou sérií *Milénium*, líbila se mi i pokračování od Davida Lagercrantze, detektivky od Bernarda Miniera či Debbie Stabenow. Z románové beletrie například *Jak voní tymián* a *Živá voda* od Marcela Pagnola nebo *Velká samota* od Kristin

Hannah. Pokud je mi těžko na duši, vracím se k některým titulům, které čtu již od mládí. Optimismem je pro mě nabitá kniha *Co život dal a vzal* Betty MacDonaldové a vtípem *Šťastný Jim* od K. Amise.

Glosa závěrem: V nezkrácených odpovědích Ireny Macurové stálo mimo jiné: „*Tatínek se jako malý kluk potkával s Aloisem Jiráskem, bydleli jsme nedaleko jeho letní vily a já jsem letní prázdniny v dětství prožívala s jeho pravnučaty.*“ Danny to má prostě s Irenami marné. Jedna měla horolezce Zdeňka a druhá zase spisovatele Jiráska.

©

Kontakt na autorku: VandaV@svkhk.cz

Literární vycházka – rebelové a anarchističtí studentského spolku Mansarda

Jaroslav Beran

Již na jaře roku 2023 začala Knihovna města Hradce Králové pořádat procházky po městě s literární tematikou. Nejprve účastníci mohli společně s průvodcem nahlédnout do dob

národního obrození a poté – na podzim – na přelom 19. a 20. století, kdy v Hradci fungoval studentský spolek Mansarda. A víceméně přesně o něm je i samotná vycházka.

Hned na startu je představen kontext doby, aby se procházející vžili do časů, do kterých vstupují. Když už řádně nasají atmosféru předválečného období, vydají se na cestu. Procházka trvá lehce přes hodinu a není náročná. Jak už to tak v Hradci bývá, jediný kopec, který účastníky na cestě čeká, je náměstí.

Dle recenzí jsou procházky oblíbené a někteří na jedno téma přišli opakovaně. Což může být způsobeno i samotným průvodcem, jehož projev je velice kvalitní a dostatečně hlasitý, aby přehlušil městský ruch, který se během dne zkrátka objeví.

No a co je obsahem samotné vycházky? Zabojoval Karel Čapek u Anny Nepeřené, nebo dostal košem? To už se musíte dozvědět sami. Obě

Křest nové knihy Bookstart S knížkou do života v KMHK

Do čísla přispěli:

Bc. Jaroslav Beran – Knihovna města Hradce Králové, **Miroslava Cvejnová** – Městská knihovna Dobruška, **Mgr. Jitka Černá** – SVK v Hradci Králové, **Mgr. Barbora Čížinská** – Knihovna města Hradce Králové, **Markéta Dubnová** – Knihovna města Hradce Králové, **Mgr. Hana Hornychová** – SVK v Hradci Králové, **Bc. Kateřina Hubertová** – Knihovna města Hradce Králové, **Mgr. Ondřej Hudeček, Ph.D.** – Městská knihovna v Praze, **Mgr. Jitka Káchová** – Městská knihovna v Trutnově, **Ing. Jaroslav Kostecký** – Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze, **Mgr. et Bc. Agnieszka Ewa Lamr** – SVK v Hradci Králové, **Miloslav Linc** – Městská knihovna v Praze, **Bc. Edita Vaníčková Makosová** – Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského Praha, **prof. RNDr. Peter Mikulecký, Ph.D.** – Univerzita Hradec Králové, **Mgr. Dana Novotná** – SVK v Hradci Králové, **Mgr. Ilona Pírková** – Knihovna města Hradce Králové, **PhDr. Vít Richter** – Knihovnický institut, NK ČR, **Mgr. Petra Řoutilová** – SVK v Hradci Králové, **Bc. Eva Semrádová** – SVK v Hradci Králové, **Mgr. Vanda Vaníčková, Ph.D.** – Univerzita Hradec Králové.

Studijní a vědecká
knihovna
v Hradci Králové

STRATEGIE

rozvoje knihoven
Královéhradeckého kraje na léta

2024–2028